

Índex

I. EMMARCAMENT NORMATIU I PROGRAMÀTIC	1
1. Marc internacional, estatal i autonòmic	1
2. La lluita contra la pobresa de les dones des de l'Ajuntament de Barcelona	3
II. FINALITAT I PRINCIPIS DE L'ESTRATÈGIA	5
1. Finalitat	5
2. Principis	6
III. METODOLOGIA D'ELABORACIÓ	9
V. DIAGNOSI.....	15
VI. EIXOS D'INTERVENCIÓ	21
1. Dades i sistemes d'informació	21
2. Economia per a la vida i organització dels temps	22
3. Ciutat de drets	27
VII. MODEL DE GOVERNANÇA	33
1. Vigència	33
2. Model de gestió	33
3. Model d'implementació	34
4. Seguiment i avaluació de la EFPP	34
VIII. PRESSUPOST.....	37
ANNEXOS	41
Annex 1. Actuacions 2016 i pressupost	41
Annex 2. Persones participants	44

I. EMMARCAMENT NORMATIU I PROGRAMÀTIC

1. Marc internacional, estatal i autonòmic

L'any 1995, la Declaració i Plataforma d'Acció de Pequín, sorgida de la Quarta Conferència Mundial sobre la Dona, organitzada per l'ONU, planteja el següent objectiu estratègic: «Revisar, adoptar i mantenir polítiques macroeconòmiques i estratègies de desenvolupament que tinguin en compte les necessitats de les dones i donin suport als seus esforços per superar la pobresa».

Aquest propòsit prové de la constatació de la sobrerrepresentació de les dones entre les persones més pobres del planeta; un desequilibri que, lluny de corregir-se, tendeix a augmentar. Vint anys després, la revisió d'aquest document reconeix avenços importants de caràcter normatiu, però assenyala que **les dones continuen enfrontant múltiples limitacions respecte de la seva capacitat de sortir de la pobresa, especialment les derivades de la seva responsabilitat desproporcionada en la prestació de cures i el treball domèstic no remunerats**¹.

A Europa, tan sols en els darrers sis anys de crisi el nombre de persones en situació de pobresa s'ha incrementat en cinc milions. La crisi ha comportat greus retallades en la despesa pública a diversos països europeus i tot un seguit de reformes de les polítiques de benestar sota la pressió constant dels mercats financers. A la Unió Europea, s'han produït, així, transformacions cap a un model fortament neoliberal en termes econòmics. En aquest context, no obstant això, s'ha definit l'estratègia Europa 2020 amb l'objectiu de pal·liar els efectes d'aquest model econòmic imperant i treure 20 milions de persones de la situació de pobresa. Tenint present l'absència d'una diagnosi de gènere en l'estratègia Europa 2020, l'Institut Europeu per la Igualtat de Gènere (EIGE) ha iniciat aquest any 2016 un estudi exhaustiu sobre pobresa, connectant el gènere amb altres categories de desigualtat i posant l'accent en els grups de dones més vulnerables. L'objectiu és analitzar tendències en l'acció política i social, fer un seguiment de l'impacte de la crisi en la vida de dones i homes a Europa i desenvolupar un nou indicador per entendre la relació entre pobresa, gènere i migracions. D'altra banda, també el Consell d'Europa va aprovar a finals de 2015 una resolució per lluitar contra la feminització de la pobresa en l'àmbit local.

A l'Estat espanyol, un avenç important va ser l'aprovació de la **Llei orgànica 3/2007, del 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes**. L'anomenada llei d'igualtat parteix del reconeixement que la igualtat formal resulta insuficient per eradicar els múltiples condicionants que situen les dones en una posició de desavantatge. La discriminació en els salaris i en les pensions de viduïtat, l'atur femení i els problemes de conciliació entre la vida personal, laboral i familiar són, entre d'altres, algunes de les qüestions que aborda aquesta llei amb la finalitat de promoure les transformacions socials necessàries per assolir una igualtat plena, efectiva i real. Aquesta regulació s'emmarca, entre d'altres, en la

¹ ONU, Consell Econòmic i Social, «Examen i avaluació de l'aplicació de la Declaració i Plataforma d'Acció de Pequín i els resultats del vint-i-tresè període extraordinari de sessions de l'Assemblea General. Informe del secretari general». 15/12/2014. Disponible a <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/CN.6/2015/3&referer=/english/&Lang=S>

Constitució espanyola, que en el seu article 9.2 ordena als poders públics «promoure les condicions per tal que la llibertat i la igualtat de l'individu i dels grups en els quals s'integra siguin reals i efectives; remoure els obstacles que n'impedeixin o en dificultin la plenitud, i facilitar la participació de tots els ciutadans en la vida política, econòmica, cultural i social»².

En l'àmbit de **Catalunya**, l'**Estatut d'autonomia** reconeix els drets relatius als serveis socials i estableix la cohesió i el benestar socials com a principis rectors que han d'orientar les polítiques públiques en aquesta matèria. Fruit d'això, la recentment aprovada **Llei 17/2015, del 21 de juliol**, d'igualtat efectiva de dones i homes, insisteix en el fet que dones i homes, a la pràctica, no gaudeixen dels mateixos drets. Les desigualtats que persisteixen són el resultat d'estructures socials que es fonamenten en nombrosos estereotips presents en la família, l'educació, la cultura, els mitjans de comunicació, el món laboral i l'organització social, entre d'altres àmbits. Així doncs, **cal actuar estructuralment per eliminar els factors que col·loquen les dones en una situació de subordinació i desavantatge social i econòmic respecte dels homes i que impedeix que les dones exerceixin plenament llurs drets com a ciutadanes**.³

Tanmateix, tal com succeeix en l'esfera europea, **els avenços jurídics realitzats són insuficients**, en especial en un context en què predomina, tant a l'Estat espanyol com a Catalunya, la implementació de mesures que minven *de facto* l'empoderament socioeconòmic de les dones. Algunes d'aquestes polítiques han estat les anomenades **polítiques d'austeritat**, iniciades en el context espanyol el maig de 2010, amb el primer pla de retallades, per un import de 15.000 milions d'euros (l'1,5% del PIB espanyol), i seguides de diverses reformes del mercat laboral (2010 i 2012) i de les pensions (2011 i 2013), la modificació de l'article 135 de la Constitució espanyola el 2011 o la firma del Memoràndum d'entesa amb la Comissió Europea el 2012, on s'especifica el rescat del sector bancari sota la supervisió de la troica.

Aquestes actuacions, entre d'altres, han provocat: una reducció dels pressupostos i del personal dels serveis públics que afecta especialment les dones, degut a la feminització del sector públic; una disminució de la despesa pública en els serveis de cura arran de la congelació de la Llei 39/2006 d'autonomia personal, o una reducció de les places públiques a les escoles bressol i dels ajuts a les famílies⁴, que impacten en sectors fortament feminitzats i alhora traslladen les càrregues a l'àmbit domèstic (Gálvez i Rodríguez: 2012, Pérez Orozco: 2011)⁵. Així mateix, les polítiques d'austeritat també han modificat les condicions de les pensions contributives i augmentaran la bretxa de gènere en la renda en els propers anys, degut a les trajectòries laborals més discontinües i la major parcialitat de les

² Preàmbul de la Llei 12/2007, de l'11 d'octubre, de serveis socials. Disponible a <http://portaljuridic.gencat.cat/ca/pjur_ocults/pjur_resultats_fitxa/?action=fitxa&documentId=415692>

³ Preàmbul de la Llei 17/2015, del 21 de juliol, d'igualtat efectiva de dones i homes. Disponible a <<http://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/6919/1436051.pdf>>

⁴ Supressió per part de la Generalitat de Catalunya del programa «Educa3», del «xec nadó» o de la inversió a les escoles bressol, per destacar-ne alguns exemples.

⁵ Gálvez, Lina i Rodríguez, Paula (2012), «La desigualdad de género en las crisis económicas» / Pérez Orozco, Amaia (2011), «Crisis multidimensional y sostenibilidad de la vida», a *Investigaciones Feministas*, <<https://revistas.ucm.es/index.php/INFE>>.

dones (Pazos: 2013, 2014, Gala: 2014)⁶. En el mercat de treball hi ha hagut una flexibilització de les condicions laborals, el debilitament de la negociació col·lectiva, la rebaixa del cost dels acomiadaments⁷, la reducció dels drets de conciliació i altres retallades de drets que s'afegeixen a la major parcialitat, temporalitat i precarietat que pateixen les dones. A més, les polítiques d'austeritat econòmiques i financeres també han anat en paral·lel a accions públiques adreçades a modificar el règim de gènere existent. Això s'ha traduït en la supressió d'organismes institucionals d'impuls de la igualtat de gènere, en l'eliminació de serveis específics adreçats a les dones o en la retallada de personal i de recursos pressupostaris pel que fa a la lluita contra les violències masclistes.

En els darrers anys s'han publicat nombrosos estudis i especialment l'informe «Ombra-CEDAW Espanya»⁸ (2015), que denunciï aquesta realitat i reclamen la necessitat de limitar i combatre la repercussió negativa de les retallades pressupostàries en els grups més vulnerables, així com de **dur a terme noves polítiques econòmiques de caràcter inclusiu que tinguin en compte la crisi de les cures i de la sostenibilitat mediambiental i tinguin capacitat de restablir el benestar i el bon viure de la ciutadania i, en concret, de les dones.**

2. La lluita contra la pobresa de les dones des de l'Ajuntament de Barcelona

La lluita contra la pobresa des de l'Ajuntament de Barcelona pren un caire prioritari a partir de l'any 2005, amb l'aprovació del **Pla municipal per a la inclusió social**. El desplegament programàtic d'aquest document, a més de donar lloc a la creació de nous models de serveis socials bàsics i d'atenció domiciliària, suposa l'aprovació dels diversos plans d'acció que, des de llavors, s'han dissenyat per **pal·liar les situacions de vulnerabilitat** entre col·lectius específics: persones sense sostre, gent gran, famílies, infants i adolescents. Malgrat la seva orientació diversa, tant el Pla municipal per a la inclusió social com els diferents plans sectorials identifiquen el gènere com una categoria per explicar la pobresa femenina. Tots ells, a mesura que s'han anat renovant, han anat incorporant gradualment algunes mesures concretes per combatre l'impacte desigual de la pobresa sobre les dones dels col·lectius als quals s'adrecen.

El **2009**, el nou **Programa d'acció contra la pobresa** restaura el compromís per una Barcelona inclusiva i, més enllà d'articular un sistema de serveis públics de prevenció, atenció i inclusió social de persones i col·lectius en situació o risc de vulnerabilitat econòmica, **pretén fonamentar-se en uns valors de transformació social i de redistribució d'oportunitats reals**. Tot i que el programa identifica el fet de

⁶ Pazos, María (2014), *L'aclapadora lògica del sistema de pensions*. Nous Horitzons, 206, 42-49 /

Gala, Carolina (2014), «Últimas reformas en materia de pensiones», ponència presentada a la jornada El Gènere de la troika. Observatori IQ, 21 de març de 2014, Barcelona.

⁷ Llei 3/2012, el Reial decret llei 2/2012 —que dona suport a les ETT—, el Reial decret 4/2013 de mesures de suport a l'emprenedor, que inclou el nou contracte a temps parcial (*minijobs*) per a joves.

⁸ A càrrec de la Plataforma CEDAW Ombra Espanya, entitat formada per organitzacions no governamentals de dones, de cooperació internacional i de drets humans, per avaluar el compliment del *Conveni per a l'Eliminació de Totes les Formes de Discriminació contra les Dones (CEDAW)*.

ser dona com a factor principal de risc de patir pobresa, **només inclou algunes actuacions directament adreçades a dones** en situacions d'especial vulnerabilitat, com ara les dones grans que viuen soles i les famílies monoparentals, majoritàriament encapçalades per dones.

Des d'aleshores, també s'han inserit algunes mesures de millora de les condicions socioeconòmiques de les dones migrades, lesbianes o del poble gitano en altres plans, com ara: el *Pla municipal per al col·lectiu lesbiana, gai, transsexual i bisexual (2010-2015)*, el *Pla de treball d'immigració (2012-2015)* i l'*Estratègia local amb el poble gitano de Barcelona (2015)*. De manera afegida, el *Pla municipal per a les dones (2008-2011)*, seguit del *Pla municipal per a la igualtat real i efectiva de dones i homes (2012-2015)*, han promogut actuacions orientades, respectivament, a atendre les situacions de vulnerabilitat i a garantir la igualtat d'accés i de condicions de les dones en l'esfera professional.

Tanmateix, **en el moment actual**, en què les desigualtats a la ciutat de Barcelona han augmentat considerablement i els diferents nivells administratius continuen desplegant polítiques econòmiques que tenen efectes negatius en les condicions de vida de les dones i que a mitjà termini provocaran un augment considerable de les actuals desigualtats entre dones i homes, **és imprescindible definir una estratègia contra la feminització de la pobresa i de la precarietat de major abast i de caràcter estructural**. Aquesta estratègia s'emmarca en la mesura de govern d'«Accions urgents de la lluita contra la pobresa: per una Barcelona més justa i equitativa», presentada al Ple de l'Ajuntament el 23 de juliol de 2015. L'objectiu principal d'aquesta estratègia és establir un full de ruta clar i compartit pel conjunt de l'Ajuntament, que, més enllà d'actuacions assistencials i de caràcter puntual en alguns plans, ens permeti avançar cap a una equitat real i efectiva entre dones i homes i remoure els obstacles que aprofundeixen en la feminització de la pobresa i de la precarietat.

II. FINALITAT I PRINCIPIS DE L'ESTRATÈGIA

1. Finalitat

La finalitat d'aquesta Estratègia contra la feminització de la pobresa i de la precarietat és la reducció de la pobresa femenina —a mitjà i llarg termini— a la ciutat de Barcelona. Per tant, aquest document presenta una actuació municipal que posa l'accent tant en les arrels del procés de feminització de la pobresa i de la precarietat com en els instruments i les mesures per combatre'n els aspectes més estructurals.

Barcelona no és una ciutat lliure de pobresa, més d'un quart de la població, concretament el 28%, es troba en risc o en situació d'exclusió. Del total de la població en aquesta situació a la ciutat, el 55% són dones i el 45% homes. L'anàlisi de gènere de la pobresa ens assenyalava que, més enllà dels recursos materials disponibles, hi ha altres dimensions, com ara la manca de temps, la sobrecàrrega de treballs, l'estat de salut, etc., que configuren no només com les dones pateixen de manera diferencial la pobresa, sinó també la precarietat.

En els darrers temps, els moviments socials —inclòs el feminista— han conceptualitzat com a precarietat noves situacions que no s'expressen només a partir de la pobresa econòmica. Tot i que la precarietat està estretament lligada a les condicions laborals i a la seva degradació, avui dia engloba també altres aspectes de la vida de les persones que no estan només vinculats amb el mercat de treball formal. Així, inclou la situació de les persones en tots els treballs, siguin o no remunerats, la carència de temps o la falta d'harmonització, la impossibilitat de portar a terme una vida plena per manca d'oportunitats o per obstacles generats per desigualtats —de gènere, d'origen, de classe, de diversitat funcional, etc.—, tot i ser, sovint, persones més formades que generacions anteriors. A més, en moltes ocasions la precarietat en la vida de les dones s'expressa en situacions d'estrès, de submissió, en la detecció d'un minvament de la capacitat de participació i fins i tot en un procés de *desempoderament*.

En conseqüència, les polítiques de lluita contra la pobresa i la precarietat han d'oferir respostes diferenciades i és per això que l'Ajuntament de Barcelona aposta per un programa d'acció específic des de la perspectiva de gènere i en clau estructural. Quan parlem de **reducció de la pobresa i de la precarietat**, ens referim a **garantir la satisfacció de necessitats i drets bàsics per gaudir d'oportunitats reals per al propi desenvolupament**. Entenem que hi ha situacions d'urgència quotidianes que requereixen ser ateses amb la màxima celeritat possible. Sabem que hi ha moltes dones, per les dades de què disposem i els testimonis que hem recopilat, que no poden esperar que aquesta Estratègia comenci a donar els seus fruits. Cal que les polítiques d'acció i benestar social de l'Ajuntament de Barcelona i d'altres administracions públiques cobreixin aquestes demandes mentre, paral·lelament, **l'Estratègia contra la feminització de la pobresa i de la precarietat (en endavant EFPP) es desenvolupa per aconseguir canvis de caràcter més estructural a mitjà i llarg termini**.

A la feminització de la pobresa no s'hi pot fer front per mitjà d'enfocaments limitats de protecció social. Al contrari, s'ha de generar un conjunt de polítiques públiques coherents, integrals i continuades que incideixin directament en tots els factors estructurals d'exclusió i discriminació que porten les dones a ser més vulnerables que els homes a patir la pobresa. Per això l'EFPP aposta per la creació d'un entorn econòmic, polític i social que permeti assolir aquest repte. En aquesta direcció, l'Estratègia que aquí presentem tindrà en compte tres dimensions bàsiques perquè les dones puguin gaudir i desenvolupar-se en un context d'oportunitats: redistribució, reconeixement i representació⁹. Així, en termes redistributius, es combatran les desigualtats socioeconòmiques i les desigualtats en l'organització dels temps, incidint, per exemple, en la bretxa salarial, en l'accés de les dones a les prestacions i en els permisos laborals, la redistribució dels temps, etc. En termes de reconeixement, es promouran actuacions en el nivell més simbòlic, com per exemple, la valoració del treball de cura. I, finalment, en termes de representació, es treballarà en les dificultats amb què es troben les dones amb menors recursos materials i de temps per participar en la societat en igualtat de condicions. Per poder dur a terme tots els objectius de l'Estratègia, tindrà una durada de vuit anys.

En aquesta EFPP parlem moltes vegades de **dones o de grups de dones vulnerables, en risc d'exclusió o en situació de pobresa**. Fins que no tinguem elaborat el nostre propi **indicador local de pobresa** treballarem a partir de l'IPREM (indicador públic de renda d'efectes múltiples), que és el criteri que es fa servir per a la concessió de prestacions i ajuts socials. La creació d'aquest indicador propi és una prioritat de l'EFPP que es troba en l'eix d'intervenció de «Dades i sistemes d'informació» i es generarà també de manera coordinada amb l'**índex sintètic d'exclusió social**, que es treballa des de l'Ajuntament de Barcelona.

2. Principis

Els dos principis que de manera transversal inclourà aquesta *Estratègia contra la feminització de la pobresa* són: d'una banda, la **interseccionalitat** del gènere amb altres categories de desigualtat i, de l'altra, l'**empoderament i la participació** sociopolítica de les dones.

Aquests no només són conceptes que guien l'esperit de l'EFPP, sinó que també formen part de tot el procés d'elaboració, execució, seguiment i avaluació. Per tant, són tant principis rectors com elements de gestió instrumental.

La interseccionalitat del gènere amb altres categories de desigualtat:

Encara que totes les dones, d'alguna manera o una altra, puguin potencialment patir desigualtats de gènere, **hi ha altres factors de desigualtat**, com ara l'origen, l'edat, la diversitat funcional, l'orientació i

⁹ Dimensions assenyalades per Nancy Fraser (2001) a *Escalas de Justicia*, Herder Editorial: Barcelona.

identitat sexual, la classe social o l'estructura familiar, entre d'altres, que es combinen per determinar l'accés a drets i oportunitats de cada dona.

La interseccionalitat és una eina analítica que permet entendre i respondre a les maneres com el gènere es creua amb altres eixos de desigualtat i com aquests creuaments contribueixen a experiències úniques d'opressió i privilegi. Es tracta, per tant, d'**una eina clau tant per analitzar com es configuren els perfils femenins d'exclusió social i pobresa com per dissenyar i posar en marxa totes les actuacions de l'Estratègia.**

Les dades de pobresa a Barcelona mostren, per exemple, que el risc de pobresa de les dones, amb relació als homes, varia quan tenen més de 65 anys, tenen una diversitat funcional, encapçalen una família monoparental o bé són dones migrades. Per tot això, es proposa abordar les situacions específiques que determinen el risc de pobresa d'aquestes dones diverses però sense estigmatitzar ni excloure possibles situacions no contemplades.

L'anàlisi interseccional planteja que no s'ha d'entendre la combinació de desigualtats com una suma que incrementa la pròpia càrrega, sinó que s'ha d'analitzar com una combinació que produeix experiències substantivament diferents (Crenshaw: 1989)¹⁰. En altres paraules, l'objectiu no és mostrar com un grup està més victimitzat o privilegiat que un altre, sinó descobrir diferències i similituds significatives per poder superar les desigualtats i establir les condicions necessàries perquè tothom pugui gaudir d'una vida digna.

Així doncs, concretament, l'**EFPP** integra el principi d'interseccionalitat:

- ✓ Tant en el disseny com en la concreció de la seva metodologia d'elaboració: a les entrevistes i als grups de discussió on s'han recollit les vivències, necessitats i propostes de dones diverses. 7
- ✓ En la diagnosi i en el mateix contingut de les actuacions, en què, d'una banda, es tenen en compte una multiplicitat d'eixos de desigualtat que generen situacions concretes i, de l'altra, es garanteix la suficient flexibilitat per no excloure cap situació no contemplada que pugui generar vulnerabilitat.
- ✓ En la creació d'indicadors que permetin visibilitzar la diversitat. I també indicadors de seguiment i avaluació que obliguin a plantejar les accions en termes d'interseccionalitat.

L'empoderament i la participació sociopolítica de les dones:

L'*empoderament* és el procés a través del qual les dones enforteixen les seves capacitats (individuals i socials), el seu protagonisme, la seva autonomia i l'autoritat per impulsar canvis i transformar les relacions de subordinació. **Mitjançant aquest procés, les dones prenen consciència dels seus propis drets; identifiquen les situacions de discriminació per raó de gènere, i valoren els seus interessos,**

¹⁰ Crenshaw, Kimberle (1989) «Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics». *University of Chicago Legal Forum*, <<http://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1052&context=uclf>>

enforteixen les seves capacitats i endeguen processos de canvi que potencien el poder des del punt de vista individual, col·lectiu i de les relacions properes.

No es pot abordar una veritable Estratègia contra la feminització de la pobresa sense tenir en compte l'*empoderament* i la participació sociopolítica de les dones. Les dones en risc d'exclusió social poden patir alhora una carència de temps per dedicar a activitats més enllà de les orientades a la sostenibilitat de la vida i l'accés als recursos econòmics i materials urgents. Per tant, l'*empoderament*, tant col·lectiu com individual, de les dones (i no tan sols l'assistencialisme) i la promoció de polítiques que facilitin la seva implicació en la vida pública s'han de definir com a drets que emmarquen l'Estratègia.

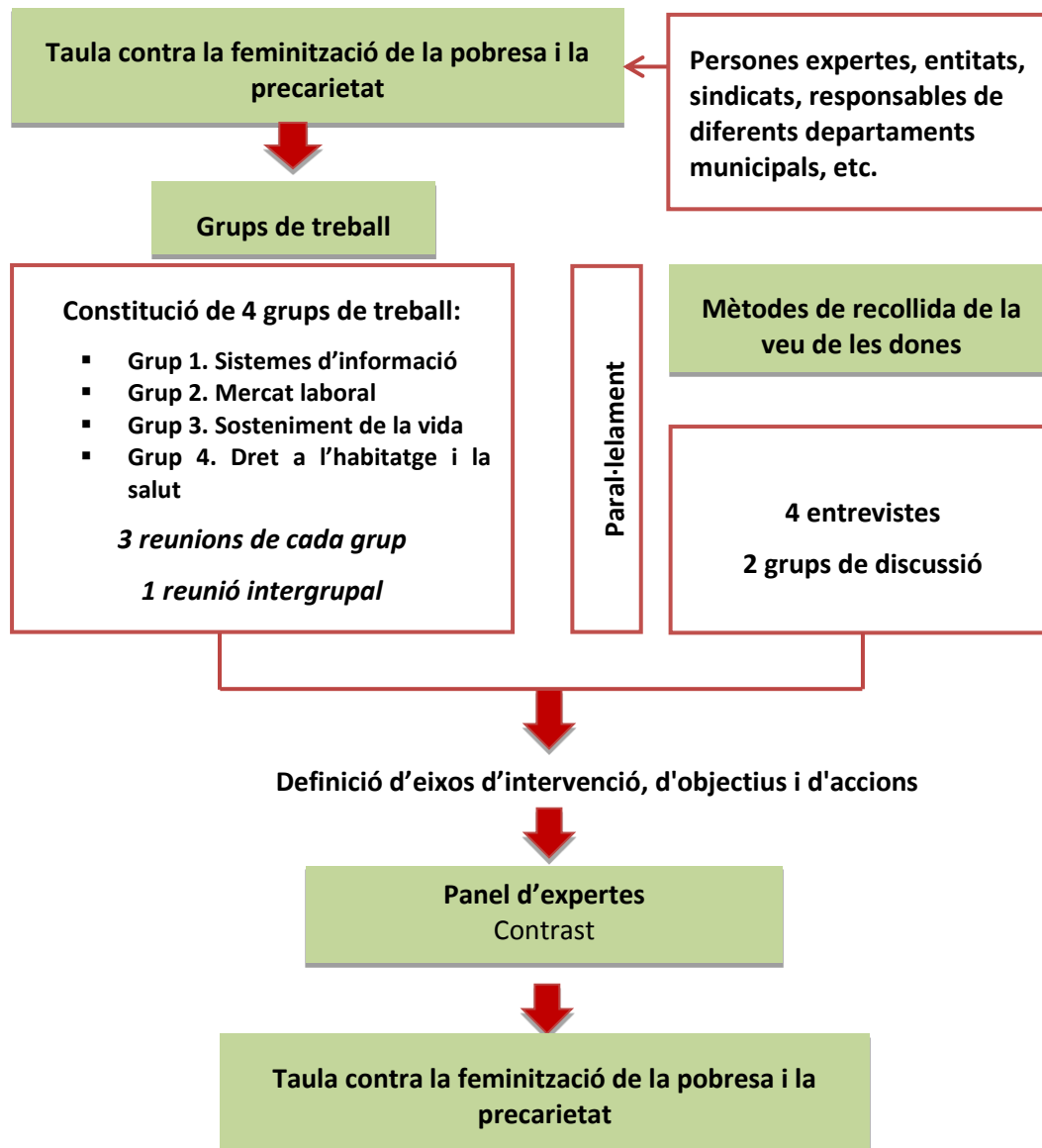
A més, **aquest *empoderament* ha de nodrir-se d'un enfortiment de la relació entre l'acció pública de l'Ajuntament i l'acció comunitària dels grups feministes i els moviments socials de lluita contra la pobresa** que treballen des de la perspectiva de gènere. Durant l'elaboració de l'Estratègia, s'ha considerat essencial buscar **l'equilibri entre l'esfera publicoestatal i la comunitària**. Un equilibri que no implica ni la substitució ni la cooptació d'un àmbit per l'altre, sinó el **treball col·laboratiu entre l'Administració pública i el sector social, amb efectes multiplicadors de la perspectiva *empoderadora* de l'Estratègia**.

Així doncs, l'**EFPP** aborda l'*empoderament* i la participació de les dones en tots els seus àmbits i fases, concretament:

- ✓ En la mateixa metodologia de l'Estratègia, que es basa en la recollida de la veu de les dones i de les entitats expertes en la matèria. Aquesta participació femenina es fa des de l'acceptació i la valoració de les capacitats i els interessos de les dones. És a dir, visibilitzant i valorant les seves experiències i aprenentatges específics, per incorporar-los a l'Estratègia com a elements clau.
- ✓ En la participació de les dones i les entitats expertes en el disseny de l'Estratègia i en el seu seguiment i avaluació.
- ✓ En el propi contingut de les actuacions que rebutgen una essència assistencialista i aposten per una estratègia *empoderadora* i per l'enfortiment de les xarxes informals comunitàries de dones com a focus d'autoorganització i participació.
- ✓ En la creació d'indicadors de seguiment i avaluació que obliguin a plantejar les accions en termes d'*empoderament* i de participació de les dones.

III. METODOLOGIA D'ELABORACIÓ

El procés de treball per al desenvolupament de l'Estratègia contra la feminització de la pobresa i de la precarietat a Barcelona s'ha basat en una metodologia que integra dues línies d'activitats paral·leles: d'una banda, grups de treball i, de l'altra, mètodes de recollida de la veu i la participació de dones. A continuació, en primer lloc, es presenta un esquema del procés que s'ha dut a terme i, en segon lloc, se'n descriuen els continguts i els treballs realitzats.

L'inici dels treballs per al desenvolupament de l'Estratègia contra la feminització de la pobresa i de la precarietat a Barcelona es va formalitzar amb la **convocatòria i constitució de la Taula contra la**

feminització de la pobresa, que va tenir lloc el 19 d'octubre de 2015. A la sessió hi van participar persones expertes procedents de l'àmbit acadèmic, d'entitats del tercer sector, i dels diferents departaments municipals implicats, representants de sindicats, etc. S'hi va presentar l'objectiu de l'Estratègia, s'hi va realitzar una diagnosi inicial de la feminització de la pobresa a la ciutat i s'hi va explicar la metodologia i el procés de treball proposats.

A partir de la Taula, es van configurar **4 grups de treball temàtics**. Els **temes** que aborda cadascun dels grups de treball són els següents:

- ✓ **Grup 1. Dades i sistemes d'informació:** El primer que es constata quan es parla de feminització de la pobresa és l'existència de dos obstacles que, de forma combinada, n'impedeixen un correcte dimensionament i un coneixement aprofundit. D'una banda, la utilització d'indicadors estadístics de caràcter androcèntric que no reconeixen la realitat específica de les dones fa que moltes situacions de pobresa quedin invisibilitzades. Així, per exemple, tal com explica Cristina Sánchez, «...la pobresa es calcula habitualment a partir de la renda de la llar i s'assumeix la igualtat de disposició de la renda per a tots els membres de la mateixa, obviant les situacions de domini de gènere que es produeixen a determinades llars». I, d'altra banda, es detecta que molts dels sistemes d'informació que recullen dades sobre la realitat multidimensional de la pobresa no desagreguen les dades per sexe. En aquest context, paradoxalment, cal tenir en compte que hi ha un marc legal vigent que obliga les administracions públiques a segregat les dades per sexe en totes les enquestes, investigacions i recollides de dades que puguin dur a terme. Amb tot, aquest grup de treball s'ha orientat a determinar i definir el sistema d'informació de què l'Ajuntament hauria de disposar per tal de poder tenir un coneixement aprofundit del fenomen i abordar-lo en totes les seves dimensions.
- ✓ **Grup 2. Mercat laboral:** En el marc del sistema econòmic capitalista, l'accés i la permanència al mercat de treball formal és el mecanisme bàsic per a la inclusió social i el gaudi dels drets de ciutadania. El fet que el patriarcat i la divisió sexual del treball penalitzin directament la presència de les dones al mercat laboral fa que es vegin abocades, en major mesura que els homes, a la vulnerabilitat i l'exclusió social. Així, s'entén que, més enllà de mesures adreçades a corregir gradualment l'origen de la desigualtat, és a dir, la divisió sexual del treball, en primera instància cal dur a terme accions positives per a l'accés i la permanència de les dones al si del mercat laboral, tant formal com informal, buscant fórmules que contemplin l'economia social i cooperativa. Aquest és, doncs, l'àmbit de treball del segon grup.
- ✓ **Grup 3. Sosteniment de la vida:** En el marc de la divisió sexual del treball, és la manca de valoració social i econòmica de les tasques assignades a les dones allò que els dificulta l'accés als seus drets de ciutadania. En aquest sentit, com que les tasques de sosteniment de la vida que els assigna la divisió sexual del treball no passen pel mercat formal, sinó que romanen en la perifèria del sistema econòmic hegemònic, no disposen dels ingressos ni tenen l'accés a drets que sí que ofereix el treball formal. D'altra banda, pot entendre's que s'ha de produir una responsabilització social de les tasques de sosteniment de la vida, perquè, en definitiva, aporten un benefici al conjunt de la societat, no només a qui les realitza o a qui les rep de forma directa. Per tant, el tercer grup de

treball s'ha orientat a proposar mesures adreçades a la responsabilització social d'aquest sosteniment de la vida, que no pot recaure només en les dones.

- ✓ **Grup 4. Dret a l'habitatge i la salut:** El dret a l'habitatge és un dret imprescindible per viure amb dignitat i seguretat, per desenvolupar lliurement la personalitat pròpia i, fins i tot, per participar en la vida pública. És a dir, és un dret bàsic per a la inclusió social l'accés al qual també mostra pautes diferenciades entre dones i homes a Barcelona. En aquest marc, davant de la situació de crisi i de l'impacte que la crisi ha tingut en el dret a l'habitatge, des del nou govern municipal s'està desplegant un conjunt de mesures de caràcter estratègic en matèria d'habitatge (en les quals es treballarà perquè incorporin la perspectiva de gènere de forma efectiva). Amb tot, s'ha considerat important abordar-ho també des de la perspectiva de les polítiques de drets socials i, específicament, en el marc de l'Estratègia contra la feminització de la pobresa. Sobretot tenint en compte situacions concretes com la de les dones sense llar.

Així mateix, l'augment de la pobresa i el consegüent empitjorament de les condicions de vida que ha suposat la crisi, així com les mesures d'austeritat dutes a terme en l'àmbit de la sanitat pública, han tingut una repercussió directa sobre la salut de les dones. A part de les dificultats econòmiques que els impedeixen poder tenir cura de la seva pròpia salut, la pèrdua de l'ocupació o la finalització de la prestació que podien estar rebent també tenen impactes. Els principals símptomes experimentats per les dones són dolors musculars i articulars, desànim, ansietat, dificultats per dormir, angoixa, estrès, pèrdua de la confiança en elles mateixes i inseguretat. Així, les dones tenen problemes de salut específics determinats per la seva condició de pobresa creixent i reforçats per les retallades que s'estan realitzant en el sistema sanitari. Per tots aquests motius, el quart grup s'ha plantejat quina havia de ser la intervenció municipal en aquests àmbits.

11

Una vegada configurats els grups, segons les preferències i les especialitats de les persones i entitats que van participar a la Taula (vegeu l'Annex 1), **es van convocar 4 vegades durant tot el procés**. En concret, es van fer reunions dels grups de treball (vegeu l'Annex 2) els mesos de novembre i desembre de 2015 i gener i març de 2016. Cadascuna de les reunions es va dinamitzar mitjançant tècniques participatives i **els continguts treballats** van ser els següents:

- ✓ **1a sessió:** generació d'una diagnosi compartida i consensuada. En aquesta sessió també es va debatre com recollir la veu de les dones. Les sessions de cada grup de treball van tenir lloc els dies 10 i 11 de novembre de 2015. Arran d'una petició, expressada a la presentació de la Taula, de creació d'un nou grup específic sobre educació, el 10 de novembre també es va convocar una sessió sobre aquest tema amb diferents participants. Allà es va decidir treballar també l'educació com a element transversal a la resta de grups.
 - ✓ **2a sessió:** tancament de la diagnosi compartida a través de l'aportació d'informacions i dades per part de les persones i entitats participants als grups de treball. A més, es van començar a fixar les prioritats, els objectius i es realitza una primera proposta d'actuacions de l'Estratègia. Aquestes sessions es realitzaren 14 i 15 de desembre de 2015.
 - ✓ **3a sessió, intergrupual:** posada en comú de l'estat del treball de cadascun dels grups i generació d'un consens al voltant de les eines per incorporar o millorar els criteris d'interseccionalitat i
-

per promoure l'*empoderament* i la participació sociopolítica de les dones en el marc de l'Estratègia. L'objectiu d'aquesta sessió era, doncs, promoure la feina transversal i la coordinació entre els grups i es va celebrar el 27 de gener de 2016.

- ✓ **4a sessió:** presentació de la diagnosi a partir de les entrevistes i els grups de discussió realitzats. També es va compartir una primera versió de les actuacions de l'EFPP i una primera aproximació al model de gestió. Aquesta sessió es va dur a terme el passat 17 de març.

Paral·lelament al treball amb els grups, **es van realitzar 4 entrevistes i 2 grups de discussió** a través de les quals **es va incorporar la veu de les dones**, les seves experiències i les seves necessitats, que van nodrir tant la diagnosi com la proposta d'actuacions. Els perfils de les dones entrevistades, així com la data de realització de les entrevistes, es descriu al quadre següent:

Perfil	Dia de realització de l'entrevista
Dona aturada de llarga durada	22 de febrer
Dona en situació de violència masclista	10 de febrer
Dona de família monoparental	10 de febrer
Dona amb dificultats d'accés a l'habitatge	18 de febrer

12

Pel que fa a les 2 **als grups de discussió**, la primera va fer **èmfasi en la interseccionalitat** i la segona, **en el cicle de vida de les dones**. Els perfils participants van ser els següents:

Discussió de grup	Perfil
1. Èmfasi en la interseccionalitat 11 de febrer de 10 a 13.30 h	Dona migrada ocupada en sector de baixa qualificació Dona migrada aturada 2 dones transsexuals 2 dones amb diversitat funcional aturades
2. Èmfasi en el cicle vital 18 de febrer de 10 a 13.30 h	Dona menor de 30 anys aturada Filla de família monomarental Dona monomarental Dona monomarental amb diversitat funcional 3 dones de més de 45 anys aturades Dona cuidadora de persona dependent, major de 45 anys Dona de més de 65 anys que viu sola Dona amb diversitat funcional i aturada

Amb les aportacions dels grups de treball, de les entrevistes i dels grups de discussió es va construir una primera versió de l'Estratègia que es va presentar a un **Panel d'expertes** perquè la **contrastessin**. La reunió del Panel es va celebrar el 13 d'abril de 2016. Les persones que hi van participar figuren a l'Annex 2.

Finalment, es va dur a terme una **sessió plenària de la Taula contra la feminització de la pobresa i de la precarietat** en què es va presentar el document definitiu de l'Estratègia.

En definitiva, més enllà de la participació de les persones expertes i la recollida de la veu i les experiències de les dones en situació de pobresa, **la lògica de la coproducció amb la ciutadania ha guiat el disseny de l'Estratègia que aquí es presenta**. En aquest sentit, entenem que els processos d'elaboració de les polítiques públiques s'enriqueixen quan disposen de la implicació de tots els agents. Així mateix, tenir present les contribucions de qui treballa de forma diària amb les problemàtiques a tractar i, encara més, de qui les viu és un element democratitzador de les respostes i les formes institucionals tradicionals de les administracions públiques.

Durant massa temps, les experiències, les necessitats i les demandes de les dones no han estat importants per donar forma a les actuacions públiques. Per tant, els seus problemes han quedat sovint invisibilitzats i sense solució. Aquest fet s'agreuja quan parlem de dones en situació de pobresa o en risc de caure en l'exclusió social. I és en aquest sentit que hem considerat fonamental compartir la diagnosi, la definició de problemes i la planificació i l'elaboració de respostes des de la transversalitat dels més de 20 departaments i instituts de l'Ajuntament que hi han participat, de les aportacions de les 33 entitats feministes i expertes en pobresa i gènere de la societat civil i de les experiències i demandes de 20 dones.

V. DIAGNOSI

Barcelona no és una ciutat lliure de pobresa, més d'un quart de la població, concretament el 28%, es troba en situació de risc de pobresa. I, tal com s'ha explicat anteriorment, les situacions de pobresa i de privació material no afecten de manera igual a homes que a dones: **de la població en risc de pobresa el 55% són dones**. Les vides que s'han de sostenir en situació de pobresa, els factors que duen les persones a situacions de pobresa i la incidència de les polítiques perquè se'n puguin sortir, són diferents entre homes i dones. **Aquesta diagnosi mostra les característiques específiques de les dones en l'arribada, la vivència i la sortida de la pobresa en diferents àmbits significativament explicatius del fenomen.**

El mercat de treball

En la nostra societat, el mercat de treball és la principal via d'accés als ingressos; per aquest motiu és un **element central a l'hora d'abordar la generació de situacions de pobresa**. Pel que fa a les dones, el mercat de treball ha estat tradicionalment un espai de desigualtat, en el qual pateixen, d'una banda, discriminacions derivades del fet de ser dones i, de l'altra, les discriminacions específiques del mercat de treball actual. Aquesta combinació de discriminacions arbitràries i específiques provoca que la **mitjana d'ingressos de les dones, per rendes del treball, sigui un 18% menor que la dels homes**.

La **desocupació** afecta les dones d'una manera més severa que els homes, especialment quan és sostinguda en el temps. Un 30% de les dones desocupades de la ciutat es troben a l'atur des de fa més de dos anys i quasi un 47%, des de fa més d'un any. Aquests percentatges baixen al 25,4% i al 42,1%, respectivament, en el cas dels homes. Pel que fa a altres **condicions del mercat laboral**, hi ha més dones que homes treballant sense contracte, un 50% més de contractes temporals en dones que en homes, un 60% més de contractes a temps parcial en dones i la bretxa salarial a Catalunya és del 20%.

L'altre fenomen de discriminació arbitrària és l'**assetjament sexual o per raó de sexe**. En aquest sentit, si bé no es disposa de dades actualitzades d'incidència, és significatiu el fet que en els grups de discussió van aflorar dues situacions d'assetjament amb conseqüències laborals: el cas d'una dona migrada despatxada per haver rebutjat l'assetjament sexual quan treballava en un domicili particular i el cas d'una dona separada que va perdre la feina per situacions d'assetjament per part de la seva exparella. És a dir, ja sigui al lloc de treball o en l'àmbit domèstic privat, l'assetjament sexual té **conseqüències directes sobre l'accés i el manteniment de les dones al mercat laboral**.

D'altra banda, els eixos de desigualtat habituals —edat, lloc de naixement, salut, identitat i orientació sexual, etc.— generen experiències diverses de risc de pobresa. Així, **l'atur i la manca de permís de treball i de certificació d'estudis exclouen les dones del mercat laboral formal, en el qual hi ha una major garantia de drets**: «Fa onze anys que sóc aquí i treballo en negre. Vaig estar cuidant una senyora, ja fa dos anys. També he fet altres coses. Sense estudis, sense feina, què vols fer? Buscar-te la vida al carrer, com la majoria de dones».

La prostitució és un dels pocs recursos que tenen les persones transsexuals degut a les greus discriminacions per diversitat sexual que es produeixen a la nostra cultura. En especial quan aquesta **transsexualitat** és visible les discriminacions que pateixen aquestes persones en el mercat de treball formal són sistemàtiques. A més, les dificultats per canviar-se el nom als documents oficials generen una dificultat afegida.

L'**estat de salut** és un element que condiona l'accés al mercat laboral i alhora en resulta afectat. Així ho expressa una dona operada amb una vàlvula al cor: *«Això em perjudica a l'hora de trobar feina. I no em donen cap prestació per invalidesa, se'm tanquen totes les portes»*. La **retroalimentació entre l'empitjorament de la salut i la precarietat laboral**, combinada amb un suport insuficient de l'Administració, és també un factor clau de generació de pobresa.

L'**edat** també és un factor definitiu a l'hora d'accedir al mercat de treball: *«Busco feina, però com que tinc més de 55 anys és molt difícil trobar-ne. La història és: et falla la feina i llavors et falla tota la resta»*. Si considerem l'edat, l'origen i la manca d'estudis (o de reconeixement dels estudis), podem entreveure l'entrada i la permanència en la pobresa, com exemplifica la història de vida d'una dona de 42 anys nascuda a Santo Domingo: *«No tinc cap professió. Al meu país sempre treballava en la neteja o de cambrera. Però això era als 20 o 22 anys, ara ja no tinc el cos per a això»*. En aquestes situacions, l'accés al mercat laboral és més sostenible quan s'és jove, però, degut a l'impacte negatiu dels tres eixos de desigualtat (edat, origen i estudis), apareix la pobresa.

Com veiem, la interacció entre eixos de desigualtat està molt imbricada; l'accés al mercat de treball des de molt jove impedeix la formació: *«Vaig haver de deixar els estudis per començar a treballar als 11 anys»*, i, alhora, la manca de formació impedeix l'accés al mercat de treball: *«Si no tens estudis ni experiència, no et donen feina»*. El peix que es mossega la cua impedeix la creació d'una oportunitat d'inserció, però, quan existeix, s'ha de dur a terme de forma que garanteixi una continuïtat i un acompanyament a les dones:

«He fet cursos de formació. N'he acabat un de dependent, de caixera, a la Fundació de l'Esperança i he fet la pràctica al Carrefour. Però com que a vegades no caus en gràcia de tothom... També anava a fer de promotora a Danone, però no sé què va passar que em van donar de baixa. No sé si no vaig entendre bé el que havia de fer o donava producte de més. Van trucar a la fundació i els van dir que no havia passat la prova. Però jo crec que havien de parlar amb mi, donar-me una oportunitat, perquè ningú neix ensenyat. Això em va fer sentir molt malament».

La **formació** és un dels principals requeriments al mercat laboral i una de les principals demandes sorgides als grups de discussió. Ara bé, per sobre de la formació s'ha detectat la necessitat de les dones en situació de pobresa d'**accedir al mercat laboral com a via principal per sortir de la pobresa**. Davant la pregunta feta a les entrevistes, i corroborada als grups de discussió, «què necessites per millorar la teva vida?», la resposta principal va ser: *«Una feina»*.

Amb tot, a conseqüència dels factors de discriminació sistèmics que pateixen les dones i malgrat que la seva principal font d'ingressos són les rendes del treball, **les dones presenten un risc de pobresa més alt que els homes quan estan ocupades** (un 14%, davant d'un 11,6%). És a dir, l'accés al mercat de

treball és part de la solució per fer front als elements de la feminització de la pobresa, però, alhora, requereix una reformulació perquè pugui ser una solució efectiva.

Les altres fonts d'ingressos

En el nostre sistema econòmic es poden diferenciar dues fonts principals d'ingressos: el mercat de treball (font principal d'ingressos per al 46% de les dones, 10 punts percentuals menys que els homes) i el **sistema públic de prestacions o transferències socials** (font d'ingressos principal per a un 27% de les dones, igual que els homes). De resultes d'aquesta distribució desigual en la font principal d'ingressos, trobem que **el percentatge de dones que no reben cap ingrés (21%) és significativament superior al dels homes (16%)**.

L'absència de salari implica recórrer a les prestacions socials: *«Jo, particularment, no treballo. Treballo a vegades, quan surt alguna cosa. Ara guanyo 400 euros de la RAI¹¹. Però he après a viure amb aquests diners»*. L'entrevistada afirma que no arriba a final de mes, però destaca per sobre de tot que *«la prestació s'acaba al juliol»*. Una altra veu destaca la insuficiència de les mesures transitòries, en referència a la Llei d'impagament de pensions¹²: *«Una cosa positiva... l'avançament del pagament de pensions, però només són 18 mesos. I després què fas? La mesura és genial, però és tapar el sol amb un dit»*.

A part de les prestacions socials, **la família també pot ser un espai de suport**. Algunes entrevistades afirmen que reben ajuts dels pares/mares o d'algun amic o amiga, però, en general, per a les dones en situació de pobresa, la família no ha estat una oportunitat social, sinó una causa més d'empobriment, tant per les càrregues familiars que han hagut d'assumir soles com pel fet d'haver-se casat amb persones que els han dificultat la vida.

És el cas de la convivència amb homes maltractadors: *«Durant tres anys vaig cobrar la RAI per maltractament. Després, una beca per formació. Aviat em caducarà la targeta¹³ de l'Ajuntament per comprar menjar i roba. Ara no tinc cap ingrés i l'assistenta social està buscant solucions. I, quan puc, envio diners a la meva filla»*. Dades del SARA¹⁴ indiquen que el nombre de dones que cobraven entre 0 i 600 € es va incrementar un 6,09% entre 2013 i 2014. De fet, 7 de cada 10 dones ateses es trobaven en una situació d'alta vulnerabilitat i risc d'exclusió social, la qual cosa dificulta l'assoliment d'una vida independent, sobretot quan es tenen criatures a càrrec. Segons estadístiques de 2014 sobre el **nivell d'ingressos** de les dones que es van atendre al SARA, **7 de cada 10 disposen d'entre 0 i 600 euros**, la qual cosa representa el **71,52% del total de les dones ateses el 2014, enfront del 67,41% del 2013. 9 de cada 10 dones o no tenen ingressos** o guanyen menys de 1.000 euros mensuals, la qual cosa representa el **89,89%** del total de dones ateses.

¹¹ Renda Activa d'Inserció.

¹² Llei d'impagament de pensions que l'Administració assumeix en cas que les exparelles incompleixin les sentències.

¹³ Targeta Barcelona Solidària.

¹⁴ Servei d'Atenció, Recuperació i Acol·lida, per atendre situacions de violència masclista.

En casos d'absència de violència, els ingressos per transferències també poden convertir-se en insuficients a causa de l'impagament de la pensió per part de l'exmarit: *«Cobro [de transferències socials] només 400 euros. I, amb les despeses de l'institut de la meva filla —89 euros— i de la casa, no em queda gaire marge. El pare de la meva filla no em paga la pensió».*

Els **processos d'accés als serveis socials** mereixen la seva reflexió: si bé són una eina clau per a l'assistència en casos de pobresa, la intervenció d'aquests serveis no està lliure d'un perill d'estigmatització: *«L'assistenta està mirant a veure què pot fer per aconseguir-me feina. Abans m'ajudava per anar a buscar menjar, però no li he dit de renovar la targeta, perquè em fa cosa estar sempre demanant. Aquest mes m'ha pagat l'habitació i les ulleres del nen. Sort que tinc l'assistenta, perquè, si no, encara estaria fent el carrer».* Algunes dones han relatat que *«una assistenta social imposa moltíssim»* i que es generen barreres i distàncies envers aquest servei, com és el cas d'una dona monomarental: *«Joestic segura que com jo n'hi deu haver centenars. I no som a Serveis Socials».*

A aquest fenomen de distanciar-se dels serveis socials per por de l'estigma s'hi afegeix un dèficit propi dels serveis socials: la **fragmentació de les atencions**. Les administracions i finestretes separades suposen una dificultat d'accés als recursos i una multiplicació de l'estigma. Una dona afirmava: *«Hi ha un buit molt gran des de l'Ajuntament. Els serveis socials haurien de tutoritzar-te, acompanyar-te més. Ja no m'hi atreveixo. I ho estem passant horrible».* Una altra dona en situació de pobresa i víctima de la violència masclista contraposava aquest model fragmentat dels serveis socials amb el del SARA: *«Jo veig un buit molt gran comparat que et porti el SARA de bracets i... jo no arribo a fi de mes i, personalment, no m'animo».*

18

L'habitatge

L'habitatge és una de les **despeses principals** a les quals fan referència les dones entrevistades i els grups de discussió i, alhora, és el darrer indicador de pobresa que podem detectar. Quan es renuncia a la llar, abans s'han hagut d'afrontar altres situacions de pobresa, com ara l'energètica o l'alimentària i la precarització de les condicions de cohabitació. L'any 2015, el **61% d'habitatges assignats per emergència social es van destinar a dones**.

El **suport d'emergència** dels serveis socials es percep negativament: *«Vaig haver d'esperar dos mesos per poder accedir a un alberg. El tema d'entrar en un alberg és supertrist, és superdepriment».* Altres persones tracten d'accedir al **parc de lloguer social**: *«Fa un any que estic apuntada a pisos de protecció oficial, però no he tingut sort. Pago 300 € per una habitació en un pis compartit [...]. He de pagar el que em demanen, perquè a molts llocs no accepten el nen».*

En aquest aspecte, altra vegada apareix la família amb dos rols possibles. D'una banda, el rol de suport, tot i que es percep sovint com una resposta temporal; per exemple, el cas d'una dona en situació de pobresa a qui la seva filla paga el lloguer de l'habitatge i que ens indica que per a ella aquesta *«no és la solució»*. De l'altra, un rol perjudicial: en un cas de violència masclista la dona va haver de marxar a casa dels seus pares, però continua pagant la hipoteca que té a mitges amb el seu exmarit. La protagonista d'aquest cas reflexiona: *«La justícia et dóna la raó, però no t'ajuda. Jo sóc la víctima i*

m'estan castigant a mi. És que no compensa. Ell és a casa. Jo vaig sortir de casa pràcticament amb una mà al davant i una altra al darrere. Ara no puc tornar a casa».

Pel que fa a la **pobresa energètica**, es relaten múltiples estratègies d'estalvi energètic: *«Faig de tot, l'aigua de dutxar-me la llanço al vàter amb un cubell. Per a la llum tinc el bonus social.»*

Cures, treball domèstic i afectes

La salut, les cures als altres i a un mateix, el temps i la conciliació són factors que afecten de forma directa la **qualitat de vida** de les persones i que, en cas de mancança, són elements generadors de pobresa.

La **valoració del propi estat de salut entre les dones és pitjor que entre els homes**. Un 26% de les dones considera que és regular, dolent o molt dolent, mentre que només un 16% dels homes té la mateixa opinió sobre l'estat de salut propi. En canvi, un 26% dels homes consideren que la seva salut està en molt bon estat, davant del 21% de les dones que opinen el mateix amb relació a la salut pròpia.

Les situacions de desocupació o de maltractament, quan esdevenen **situacions de pobresa, incideixen sobre l'estat de salut** de les dones: *«Jo tinc una ansietat que et mors. A les nits no puc dormir i m'he engreixat»*. En altres casos l'empitjorament de la salut és una conseqüència directa de no tenir ingressos; la primera renúncia sembla que és el dentista. Però hi ha un fenomen que afecta particularment les dones, degut a les tasques que els són socialment assignades: *«A vegades no sé demanar ajuda, perquè sempre l'he donada, i això és el que ens passa a totes les dones»*.

Igualment, hi ha una **distribució desigual entre homes i dones a l'hora d'assumir les cures de les persones dependents**. Les mancances en sanitat, en educació, en dependència, en assistència a la vulnerabilitat, a la violència, etc. estan transferint a les dones totes aquestes tasques que l'Estat deixa d'assumir. La manca d'ingressos necessaris per externalitzar les cures duu les dones encarregar-se de múltiples atencions: *«Tinc cura de la meva filla [14 anys] i del meu pare, que està malat. Ara la filla ja és més gran. Quan era més petita, l'àvia també en tenia cura. A més, la nena es quedava al menjador de l'escola»*.

Pel que fa a les hores setmanals dedicades a les tasques de la llar, el 58% dels homes hi dediquen entre 1 i 20 hores, mentre que el 73,2% de les dones hi dediquen entre 10 i 40 hores o més. Així mateix, aquesta assignació social desigual naturalitza que són les dones les cuidadores de referència, i els homes qui puntualment poden col·laborar amb la tasca: *«Quan faig cursos, el pare em diu que per deixar el fill a un estrany li deixi a ell. El treu a les cinc i si li ha de donar de menjar, ho fa. En això sí que compleix, però en pagar-li la mensualitat no»*.

La implicació dels serveis socials a l'hora de donar suport a les cures és totalment insuficient, segons totes les afirmacions fetes als grups de discussió i les entrevistes. Per exemple, hi ha el cas d'una dona el pare de la qual té 90 anys i la mare pateix demència senil: *«Vaig anar a l'assistenta social i m'han enviat una cuidadora una hora, tres dies a la setmana. A la feina em van donar un mes de descans perquè pogués tenir cura de la mare. Però solament un mes no és cap solució. No podem ni dormir»*.

En el cas de les **famílies monomarentals** femenines, la conciliació és encara més important quan no es disposa de recursos econòmics. Des d'aquestes posicions es demanen més activitats extraescolars per a les criatures, així *«les famílies monomarentals tindrem les mateixes oportunitats que la resta»*.

Finalment, el **temps per a un mateix és el gran sacrificat de les situacions de pobresa** quan hi ha persones dependents a càrrec. La cura pròpia queda subordinada a la cura dels altres: *«Als caps de setmana, si es queda amb el seu pare o mira la tele, dibuixa, etc., jo tinc temps per a mi, per rentar-me els cabells, pintar-me les ungles...»*. La xarxa social i d'amistats també queda subordinada al temps disponible: *«De la vida anterior em queden alguns amics amb qui ja no puc quedar, perquè no deixaré el nen sol per anar a una discoteca»*. I en molts casos de dones migrades aquesta xarxa social és molt dèbil ja d'entrada, fet que repercuteix en una manca important de temps: *«No tinc temps ni de pentinar-me»*. En tots els casos, el concepte de temps lliure, tant d'oci com personal, queda desdibuixat: *«Quan en trobes en aquesta situació, ja no et recordes de les coses que t'agraden»*.

VI. EIXOS D'INTERVENCIÓ

Els eixos d'intervenció de l'Estratègia contra la feminització de la pobresa i de la precarietat s'han dissenyat en funció dels factors que s'han identificat com els factors clau que intervenen en aquest fenomen. Les actuacions que es proposen s'han ordenat per donar resposta a les problemàtiques detectades, segons uns àmbits de treball que en facilitin la implementació. Es plantegen tres grans eixos d'intervenció, dividits en diferents apartats:

1. Dades i sistemes d'informació
2. Economia per a la vida i organització dels temps
3. Ciutat de drets

Les **71 actuacions** que es detallen a continuació són fruit de les demandes sorgides durant el procés d'elaboració i de la diagnosi realitzada. Durant la vigència de l'EFPP es portaran a terme les actuacions següents i se n'hi afegiran de noves. A l'Annex 1 hi especifiquem les que es realitzaran durant l'any 2016 i el pressupost assignat.

1. Dades i sistemes d'informació

Una correcta intervenció sobre els elements de la feminització de la pobresa requereix un coneixement exhaustiu del fenomen. Generar un sistema de dades i d'informació acurat i amb perspectiva de gènere és una necessitat bàsica per visibilitzar la pobresa femenina. L'incompliment legal de segregar totes les dades per sexe, així com la manca d'indicadors que evidenciiïn específicament les particularitats de les dones en els processos de pobresa, posen de manifest la necessitat de redefinir els sistemes d'informació.

Atesa aquesta mancança, l'objectiu que es planteja és dotar l'Ajuntament d'un sistema d'informació que permeti conèixer el fenomen de la feminització de la pobresa de forma integral i exhaustiva.

Objectiu	Actuacions	Responsables
1. Dotar l'Ajuntament d'un sistema d'informació que permeti conèixer el fenomen de la feminització de la pobresa de forma integral i exhaustiva.	1. Segregació de les dades per sexe en totes les enquestes, investigacions i recollides de dades dutes a terme, amb una especial atenció a la segregació de dades en les accions d'intervenció.	Tot l'Ajuntament
	2. Generació d'un indicador local de pobresa que sigui multidimensional i permeti integrar la perspectiva de gènere.	Departaments: Transversalitat / Recerca i Coneixement / Feminismes i LGTBI
	3. Generació de creuaments i nous estudis específics que evidencin els elements de feminització de la pobresa al llarg del cicle de vida.	Departaments: Transversalitat / Recerca i Coneixement / Feminismes i LGTBI
	4. Difusió de l'informe anual amb dades de gènere i mercat laboral (Consell Econòmic i Social de Barcelona). Aquest informe s'ha de revisar per tal de garantir la inclusió de nous indicadors, contindrà recomanacions per lluitar contra la precarietat i la bretxa salarial i oferirà un recull de bones pràctiques.	Barcelona Activa / CESB / Departaments: Feminismes i LGTBI / Transversalitat

2. Economia per a la vida i organització dels temps

L'economia per a la vida és aquella que s'orienta a garantir unes condicions de vida adequades per a totes les persones. I, per aconseguir aquest objectiu, es basa en el reconeixement i la valoració de tots els treballs necessaris per a la subsistència, la reproducció i el benestar de la població.

Aquesta economia s'ha d'encarregar de dos àmbits que són interdependents: d'una banda, el mercat de treball i, de l'altra, el treball domèstic i el treball de cures i afectes. Cal ressaltar que entre aquests àmbits no hi ha una frontera estàtica, sinó que és porosa i canviant¹⁵. En aquest eix, per tant, hi queda integrat el que en el procés de definició de l'estratègia anomenàvem sosteniment de la vida i mercat de treball.

¹⁵ Carrasco, Cristina (2011), «La economía del cuidado: planteamiento actual y desafíos pendientes». *Revista de Economía Crítica* (núm. 11).

Tenint en compte aquesta interdependència, en aquest eix es formulen sis objectius prioritaris: tres de centrats en mercat de treball¹⁶ i tres, en el treball domèstic i les cures¹⁷.

- **Amb relació al mercat de treball**, els objectius es basen en: la necessitat de la promoció de la qualificació i l'acreditació, així com també de la inserció i la permanència en el mercat de treball per a dones en situació de vulnerabilitat; el desenvolupament d'estratègies per combatre les desigualtats de gènere estructurals que es donen al mercat de treball i que generen una major vulnerabilitat de les dones davant la pobresa, i el foment de la dignificació dels sectors més feminitzats i, alhora, la lluita contra la segregació ocupacional.

Objectius	Actuacions	Responsables
1. Promoure la qualificació i l'acreditació professionals, així com la inserció i la permanència en el mercat de treball per a dones en situació de vulnerabilitat.	5. Desenvolupament d'un programa integral de formació, acreditació i inserció de qualitat i estable per a dones en situació de vulnerabilitat. Aquest programa ha d'oferir un servei d'acompanyament continuat per a usuàries amb una durada mínima de dos anys.	Barcelona Activa
	6. Incorporació de la perspectiva de gènere al programa LABORA.	IMSS / Barcelona Activa / entitats
	7. Creació d'ocupació protegida per a dones amb dificultats d'accés i manteniment al mercat laboral: majors de 45 anys, en situació de violència masclista, amb diversitat funcional, amb malalties cròniques, transsexuals, migrades, en situació d'atur de llarga durada, entre d'altres situacions no contemplades.	Barcelona Activa
	8. Disseny de plans d'ocupació i contractes bonificats per als col·lectius esmentats anteriorment.	Barcelona Activa
	9. Desenvolupament de mesures integrals a les empreses per fomentar la contractació de dones en situació de vulnerabilitat. Entre aquestes es ressalta la sensibilització, bonificacions socialment responsables, convenis, etc.	Barcelona Activa
	10. Establiment d'un conveni amb l'Institut Català de les Qualificacions Professionals per tal de crear canals que facilitin l'acreditació d'oficis i de competències (capacitats) de les dones en situació de vulnerabilitat.	ICQP / Barcelona Activa
	11. Creació d'un servei d'acompanyament a l'acreditació	Barcelona Activa

¹⁶ Treballats especialment pel grup 2, «Mercat de treball». 2011. Pàg. 205-225.

¹⁷ Proposats principalment pel grup 3, «Sosteniment de la vida».

	professional i a l'homologació de títols.	
	12. Promoció d'alternatives d'acreditació i qualificació professionals i ampliació del ventall de les ja existents, en especial en barris de rendes baixes.	Barcelona Activa
2. Combatre les desigualtats de gènere en el mercat formal que determinen la vulnerabilitat de les dones davant la pobresa.	13. Disseny i impuls d'un segell de qualitat, amb perspectiva de gènere, per al reconeixement d'empreses que ofereixen ocupacions dignes, igualitàries i amb veritables mesures de coresponsabilitat.	Gerència de Presidència i Economia
	14. Establiment de clàusules d'equitat de gènere en tota la contractació pública de l'Ajuntament.	Direcció de Coordinació de Contractació Administrativa
	15. Impuls de l'anomenat salari mínim de ciutat.	Gerència de Presidència i Economia
3. Fomentar la dignificació dels sectors més feminitzats i, alhora, combatre la segregació ocupacional.	16. Creació d'un programa d'emprenedoria social i solidària per a dones que treballen en els sectors més feminitzats i precaris (neteja, comerç i atenció a persones) o bé es troben en situació d'atur. Aquest servei ha d'oferir assessorament, formació, accés al crèdit i acompanyament per a la creació de cooperatives o associacions (de cura o amb altres finalitats) que permetin a les dones accedir a un treball digne, estable i regulat.	Barcelona Activa / Economia Social i Solidària
	17. Per tal de combatre la irregularitat laboral i la precarietat en l'àmbit de les cures i facilitar la creació de cooperatives de cura a la ciutat, mediació entre les persones usuàries d'aquests serveis i les cooperatives per fomentar aquesta demanda en lloc de recórrer a l'economia submergida. I contractació de les cooperatives mitjançant xecs servei.	Barcelona Activa / Economia Social i Solidària
	18. Assessorament tècnic a les empreses dels sectors del comerç, la neteja i l'atenció de persones perquè elaborin mesures d'igualtat destinades a combatre la segregació ocupacional.	Departament de Transversalitat (CIRD)
	19. En el marc del Pla estratègic de turisme de Barcelona, establiment d'un acord entre sindicats i empreses per garantir un compromís de millora de les condicions laborals en el sector.	Turisme

	20. Ampliació, en el sector turístic, de les acreditacions internacionals de qualitat, com ara Biosphere, que inclou temes ambientals, socials i de gènere.	Turisme
--	---	---------

- **Amb relació al treball domèstic i el treball de cures i afectes**, els objectius se centren en: l'impuls de la coresponsabilitat en el treball domèstic i en el treball de les cures per part del conjunt d'actors implicats (les llars, la comunitat, el sector privat i l'Administració pública); la reordenació dels temps en el context municipal per tal de trencar la centralitat del temps de treball productiu i que els temps de cura, social i personal passin a situar-se al centre, i la sensibilització del conjunt de la societat per trencar amb els imaginaris que reforcen la divisió sexual del treball i els estereotips de gènere entorn de la cura.

Objectius	Actuacions		Responsables
4. Impulsar la coresponsabilitat en el treball domèstic i en el treball de les cures per part del conjunt d'actors implicats: les llars, la comunitat, el sector privat i l'Administració pública.	Les llars	21. Campanya de sensibilització als centres educatius per fomentar la coresponsabilitat a les llars.	Educació
		22. Ampliació del projecte «Canviem-ho» per al desenvolupament d'accions de sensibilització i de foment de la coresponsabilitat entre els homes.	Departament de Feminismes i LGTBI (SAH)
	La comunitat	23. Creació d'una plataforma d'identificació i de difusió d'iniciatives de cura comunitàries i d'experiències de coeducació. Tindrà un suport virtual, però es desenvoluparà territorialment: districtes, escoles i AMPA.	Economia Social i Solidària / Educació / districtes / entitats
		24. Desenvolupament d'una campanya de sensibilització per dignificar i reconèixer el valor del treball de cura no remunerat i la divisió sexual del treball. Aquesta campanya posarà un èmfasi especial en la necessitat d'implicar tota la comunitat en la coresponsabilitat i farà difusió de la plataforma d'iniciatives de cura comunitàries.	Economia Social i Solidària / Educació / districtes
	El sector privat	25. Realització d'un estudi per avaluar la possibilitat de bonificar les empreses feminitzades que realitzin veritables	Gerència de Presidència i Economia / Barcelona

		mesures de coresponsabilitat. I, posteriorment, realització d'una prova pilot amb un nombre reduït d'empreses.	Activa
		26. Coordinació amb la Generalitat per al seguiment dels plans d'igualtat i de coresponsabilitat de les empreses ubicades a Barcelona.	Regidoria d'Ocupació / Regidoria de Cicle de Vida, Feminismes i LGTBI
	L'Administració pública	27. Ampliació dels serveis del SAD, de teleassistència, de les escoles bressol i dels àpats socials, amb una prioritització per barris.	IMSS / Educació / DSIS
		28. Estudi de la necessitat de nous serveis de cura per a gent gran en funció del nivell de renda.	IMSS / Economia Social i Solidària
		29. Ampliació del programa RESPIR plus i del IMD per tal d'oferir més places i estades més llargues.	IMSS/IMD
		30. Oferiment d'activitats extraescolars i de lleure educatiu gratuïtes per als fills i filles de les mares que es troben en situació de major vulnerabilitat, en especial dones monomarentals.	IMSS / entitats
		31. Accions perquè la Generalitat revisi els criteris d'adjudicació i els beneficis de la titularitat de família monomarental.	Regidoria de Cicle de Vida, Feminismes i LGTBI
		32. Increment de l'oferta, de la quantia i de la cobertura de beques de menjador.	IMSS / Educació
5. Reordenar els temps en l'àmbit municipal per situar al centre tant el temps laboral com els de cura, social i personal.		33. Impuls d'un debat social sobre els usos dels temps a través dels mitjans de comunicació i també des de les escoles.	Comissionat d'Economia Social i Solidària
		34. Implantació i sincronització d'horaris amplis dels serveis públics i oferiment de mecanismes telemàtics per a la gestió de tràmits municipals.	Comissionat d'Economia Social i Solidària
		35. Valoració conjunta amb la Generalitat d'una ampliació de la mostra de l'enquesta d'usos dels temps per a Barcelona.	Comissionat d'Economia Social i Solidària

	36. Revisió tarifària per a dones en situació de vulnerabilitat i, per a dones que han estat desnonades, garantia d'accés gratuït a altres serveis públics que poden contribuir a pal·liar la seva situació: ludoteques, activitats de centres cívics, etc.	Gerència dec Drets Socials
--	---	----------------------------

3. Ciutat de drets

Barcelona és una ciutat de drets, de drets fonamentals i també d'aquells inherents a tota persona, sense els quals no és possible accedir a una bona vida. Una ciutat de drets és aquella que garanteix el gaudi dels drets humans, pensats i viscuts també des de la perspectiva de gènere. Això significa que els governs, amb independència de la seva configuració o orientació política, tenen l'obligació de protegir i garantir a tota la ciutadania l'accés a un conjunt de drets.

En aquest sentit, disposar d'un habitatge digne i tenir accés a una cobertura sanitària adequada són dues condicions indispensables per poder viure amb seguretat i benestar i desenvolupar la pròpia personalitat i els propis interessos. Són també una premissa per poder accedir a un altre dret fonamental, com és la participació en la vida pública.

En definitiva, aquest eix aborda aquelles qüestions que són bàsiques per a la inclusió social de les persones: uns drets a l'habitatge, a la salut, a les condicions socials bàsiques i a l'*empoderament* sense els quals no és possible actuar a llarg termini contra la feminització de la pobresa. Pel que fa a les pautes diferenciades entre homes i dones, es plantegen com a objectius prioritaris:

- **Amb relació a l'habitatge:** la necessitat d'ampliar l'oferta d'habitatge assequible, de garantir l'accés prioritari de les dones en situació de pobresa o vulnerabilitat a aquesta oferta i d'assegurar que les llars compleixin unes condicions de salubritat i confort adequades.
- **Amb relació a la salut:** la lluita contra la malnutrició derivada de les situacions de pobresa, l'accés universal a la salut, amb un especial èmfasi en els drets sexuals i reproductius de les dones, i la millora de la qualitat de vida de les dones mitjançant la pràctica de l'esport.
- Finalment, **amb relació a les condicions socials bàsiques, l'empoderament i a la participació sociopolítica:** impulsar un suport econòmic, en especial per a les dones grans i les dones monomarentals, garantir les condicions socials bàsiques per les dones sense llar, revisar el model de serveis socials i impulsar projectes i programes dirigits a oferir i facilitar eines a les dones per la seva autoorganització.

A continuació, es presenta un recull de les actuacions proposades per donar resposta als objectius plantejats en cadascun d'aquests àmbits:

Habitatge

Objectius	Actuacions	Responsable
1. Incrementar l'oferta d'habitatge, tant públic com privat, especialment adreçat a dones en situació de vulnerabilitat.	37. Impuls de polítiques que promoguin la incorporació al mercat d'habitatges buits mitjançant mesures com, per exemple, l'aplicació d'incentius fiscals (bonificació de l'IBI).	ConSORCI de l'Habitatge de Barcelona / Habitatge
	38. Increment de l'oferta d'habitatge de protecció oficial per a dones en situació de vulnerabilitat.	ConSORCI de l'Habitatge de Barcelona / Habitatge
	39. Millorar l'accés a la informació dels beneficis del carnet de monomarentalitat.	Gerència de Drets Socials
	40. Assessorament específic a les famílies monomarentals en matèria jurídica, de drets socials i d'habitatge.	Gerència de Drets Socials / IMSS / Departament de Feminismes i LGTBI (PIAD) / ConSORCI de l'Habitatge de Barcelona
	41. Increment del nombre de pisos d'emergència social destinats a dones en situació de violència masclista o a famílies monomarentals.	ConSORCI de l'Habitatge de Barcelona
	42. Exploració de models alternatius de tinença d'habitatge que hi facilitin l'accessibilitat, com ara les cooperatives d'habitatge en cessió d'ús o els pisos compartits.	ConSORCI de l'Habitatge de Barcelona / Habitatge
2. Garantir l'accés prioritari a l'habitatge a dones en situació de vulnerabilitat.	43. Promoció i millora de la coordinació entre els serveis de proximitat i de detecció de situacions de vulnerabilitat que intervenen en els processos d'accés a l'habitatge: Serveis Socials, etc.	Àrea Drets Socials / ConSORCI de l'Habitatge de Barcelona
	44. Formació en perspectiva de gènere i interseccionalitat al personal dels serveis esmentats, particularment dels CAP. Entre d'altres, s'haurien de proporcionar eines per detectar situacions de vulnerabilitat, per comunicar-les i derivar-les.	Gerència de Recursos / ConSORCI de l'Habitatge de Barcelona
	45. Millora de les vies d'accés a informació relativa als recursos disponibles sobre habitatge i simplificació dels processos d'accés a aquests recursos.	ConSORCI de l'Habitatge de Barcelona / IMSS
	46. Disseny de programes de seguiment individualitzat dels casos de desnonament que permetin identificar i atendre els factors que han portat a la pèrdua de l'habitatge. Reforç de l'assessorament i de l'acompanyament d'aquests	IMSS / ConSORCI de l'Habitatge de Barcelona

	casos.	
3. Combatre la pobresa energètica i millorar l'habitabilitat i les condicions dels habitatges de dones en situació de pobresa o vulnerabilitat.	47. Inclusió de la perspectiva de gènere en les convocatòries d'ajuts per a la rehabilitació d'habitatges i edificis.	ConSORCI de l'Habitatge de Barcelona / Habitatge
	48. Increment dels ajuts a la rehabilitació assumint-ne el 100% i revisió del criteri d'accés per nivell de renda, establint una renda superior en el cas de les llars monomarentals.	ConSORCI de l'Habitatge de Barcelona / Habitatge
	49. Millora de les vies d'accés a la informació relativa als ajuts per combatre la pobresa energètica i simplificació dels processos per a la seva obtenció.	ConSORCI de l'Habitatge de Barcelona / Habitatge
	50. Reforç dels programes de rehabilitació d'edificis afectats per patologies com ara l'aïllament tèrmic insuficient.	ConSORCI de l'Habitatge de Barcelona / Habitatge
	51. Pressió a les energètiques perquè ofereixin una regulació tarifària en funció de variables que incloguin el nivell d'ingressos i les necessitats particulars segons l'edat, l'estat de salut i la composició de la llar.	IMSS
	52. Garantia de subministraments bàsics d'energia —gas i electricitat—, amb gratuïtat per a dones sense recursos.	IMSS

Salut

Objectius	Actuacions	Responsable
1. Lluitar contra la malnutrició i la mala alimentació derivades de les situacions de pobresa, tant de les dones com de les seves famílies.	53. Garantia d'accés universal a una dieta equilibrada mitjançant mesures com ara la targeta Barcelona Solidària.	IMSS
	54. Garantia de disponibilitat energètica i d'accés a unes instal·lacions adequades per cuinar en condicions de salubritat i seguretat.	IMSS / Departament de Feminismes i LGTBI / IMPD
	55. Realització d'activitats formatives i de sensibilització sobre alimentació saludable tenint en compte les perspectives interseccional i de gènere.	IMSS / Departament de Feminismes i LGTBI / IMPD / ASPB
2. Assegurar a les dones l'accés universal a la salut.	56. Implementació d'accions positives que garanteixin l'accés prioritari a l'atenció sanitària dels col·lectius de dones especialment vulnerables.	ConSORCI Sanitari de Barcelona

	57. Reforç de la cobertura dels programes i serveis de tipus preventiu (cribratge de càncer de mama, protocols de detecció precoç del càncer de coll d'úter, etc.) perquè arribin a totes les dones.	Consorci Sanitari de Barcelona
	58. Exploració i implementació de mesures per garantir l'accés a complements i prestacions bàsics (ulleres, audiòfons, tractaments bucodentals, compreses, bolquers, etc.) als col·lectius més vulnerables. Consideració especial als tractaments crònics farmacològics com a mesura estructural d'empobriment.	Departament de Salut / Consorci Sanitari de Barcelona
	59. Formació en perspectiva de gènere al personal sanitari per evitar la medicalització de malestars associats al rol de gènere tradicional, per saber detectar i atendre adequadament possibles situacions de violència masclista a través dels serveis de salut i per desestigmatitzar i evitar prejudicis de gènere.	Gerència de Recursos / Consorci Sanitari de Barcelona
	60. Reforç de l'atenció psicològica amb perspectiva de gènere a les dones cuidadores principals.	Departament de Feminismes i LGTBI (PIAD)
	61. En matèria d'atenció psicològica, reforç de la coordinació amb els serveis socials, de salut i de mediació sociocultural de cara a integrar l'acompanyament i elaborar un diagnòstic. Atenció focalitzada en els barris o districtes amb renda més baixa.	Departament de Feminismes i LGTBI / IMSS / Consorci Sanitari de Barcelona / Comissionat d'Immigració
	62. Garantia d'accés lliure i gratuït als mètodes anticonceptius, tant farmacològics com no farmacològics, a dones en situació de pobresa o vulnerabilitat, i sobretot a dones en situació de violència i dones amb la menopausa. Potenciació dels mètodes de barrera, per l'efecte de doble prevenció que comporten.	Consorci Sanitari de Barcelona / ASPB / Departament de Feminismes i LGTBI (PIAD)
	63. Reforç de les actuacions de formació i sensibilització per a la prevenció d'embarassos no desitjats, amb especial èmfasi en adolescents (programa SIRIAN).	ASPB
3.Facilitar l'accés a activitats esportives o de promoció de la salut pública a dones en situació de vulnerabilitat..	64. Disseny d'una planificació específica de promoció de la salut i l'esport per a persones en situació de vulnerabilitat que contempli, entre d'altres, l'accés amb preus reduïts als equipaments esportius municipals o als seus programes específics, la inclusió d'un criteri de gènere en el repartiment de les subvencions ordinàries i la incorporació de les perspectives interseccional i de gènere en la revisió de la	IBE

	tarifació social.	
	65. Reforç i difusió dels programes de l'IBE orientats a potenciar la pràctica esportiva de les dones (com el de Mares escoles), així com d'aquells que es proposen garantir-hi l'accés universal mitjançant la proximitat i la gratuïtat de les activitats («Activa't als parcs», no només adreçat a gent gran, caminades Barnatresc, etc.).	IBE

Condicions socials bàsiques, empoderament i participació política i social

Objectius	Actuacions	Responsables
1. Promoure les condicions socials bàsiques, l'empoderament i la participació socio-política de les dones en situació de major vulnerabilitat.	66. Dotació d'un suport econòmic d'inclusió per a les llars i les persones amb dificultat de cobrir qualsevol necessitat bàsica amb perspectiva de gènere: prioritzant d'inici a les dones amb major risc de pobresa.	Gerència de Drets Socials
	67. Creació d'un programa d'atenció a dones en situació de sensellarisme, contemplant els recursos existents i els que haurien d'existir a nivell sanitari, assistencial, d'habitatge i inserció, i fer-ho des d'una perspectiva de gènere.	Gerència de Drets Socials
	68. Redefinir el model d'atenció de serveis socials per garantir que s'inclouï la perspectiva de gènere i per reduir la percepció d'estigma de les dones que en fan ús.	Gerència de Drets Socials
	69. Creació d'un programa de formació (en format de tallers) en lideratge i empoderament femení per a dones en situació de vulnerabilitat, amb la presència de dones mentores que hagin passat per situacions de vulnerabilitat.	Departament de Feminismes i LGTBI (PIAD) / entitats
	70. Ampliació del servei dels PIAD per al desenvolupament d'accions de sensibilització i foment de xarxes des del treball comunitari.	Departament de Feminismes i LGTBI (PIAD)
	71. Facilitació d'espais de trobada i dotació d'eines a les dones treballadores de les llars i del sector del turisme per donar suport a la seva autoorganització i defensa dels seus drets.	Departament de Feminismes i LGTBI / Regidoria de Participació i Districtes / districtes / entitats

VII. MODEL DE GOVERNANÇA

La governança de l'EFPP ha d'estar en harmonia amb els espais de participació i de treball per la inclusió a la ciutat de Barcelona. En aquest sentit, **l'Acord ciutadà per una Barcelona inclusiva** ofereix un marc excel·lent per continuar desenvolupant la col·laboració entre les entitats i l'Ajuntament de la ciutat que es va posar de manifest durant l'elaboració de l'EFPP. L'Acord ciutadà és un espai de cooperació públicoprivada i d'acció conjunta entre institucions i organitzacions per construir una Barcelona més inclusiva i amb major qualitat de vida per a totes les persones.

Per tant, sense perdre l'autonomia necessària per a la implementació que requereix l'EFPP —que es detalla a continuació en el model de gestió—, la Taula contra la feminització de la pobresa podria constituir un nou grup tractor de l'Acord ciutadà. L'EFPP té la vocació de plantejar les línies directrius d'acció municipal en la lluita contra la feminització de la pobresa a la ciutat. Tal com s'ha detallat a la finalitat de l'EFPP, els seus objectius fonamentals es preveuen a mitjà i llarg termini; per això també acompanyarà el treball d'urgència, de les necessitats imminents que existeixen a la ciutat en termes de pobresa i gènere i que es plantegin en el marc de l'Acord ciutadà o altres plans i programes específics.

1. Vigència

S'ha dotat l'EFPP d'una **vigència de 8 anys, des de 2016 fins a 2024**, amb l'objectiu de poder disposar d'un **marc temporal suficient per a la seva implementació**, és a dir, que permeti, de forma efectiva, generar els canvis estructurals i les noves dinàmiques que han d'incidir en la reducció de la pobresa femenina **a mitjà i llarg termini** a la ciutat de Barcelona.

33

2. Model de gestió

a) Taula contra la feminització de la pobresa i de la precarietat

Òrgan estable de **direcció política i de seguiment de l'EFPP**. És l'assemblea de l'EFPP. Es reuneix en sessió ordinària un cop a l'any. Està presidida per l'alcalde/essa de la ciutat, amb participació del primer tinent d'alcaldia, la tercera tinenta d'alcaldia de Drets Socials, la regidora de Feminismes i LGTBI, el regidor d'Habitatge, i els/les comissionats/ades de Salut i d'Economia Social. Hi participen les entitats i grups informals que hagin format part del desenvolupament de l'Estratègia o que vulguin formar part de la implementació, el seguiment i l'avaluació a partir d'un document d'adhesió. També formaran part de la Taula contra la feminització de la pobresa representants de les àrees que portin a terme accions concretes, així com les vint dones que van participar en el procés de diagnosi. Entre les seves **funcions** hi ha les de comunicar i difondre el compromís de l'EFPP, garantir els recursos necessaris per a la implementació de l'Estratègia, ratificar el programa anual i els informes de seguiment i d'avaluació i definir els grups de treball específics per enfortir el desplegament de l'EFPP. Entre aquests hi haurà d'haver un grup de Dades i sistemes d'informació que s'encarregarà de definir

els criteris de seguiment de l'EFPP, de la seva actualització i de la definició de la metodologia de seguiment i d'avaluació.

b) Grups de treball de la Taula contra la feminització de la pobresa i de la precarietat

Els grups de treball definiran els moments de trobada adients al llarg de l'any en funció de la feina prevista pels mateixos grups. Composició: una secretaria tècnica i un mínim d'una persona de l'Ajuntament de Barcelona, tres membres d'entitats, grups o associacions i dues dones participants. Es podrà dur a terme reunions en línia o es facilitarà la participació electrònica per als membres assistents als grups de treball.

c) Coordinació de la Taula i dels grups de treball

La coordinació de l'EFPP des de l'Ajuntament de Barcelona recau tant en el Departament de Transversalitat de Gènere com en el Departament de Feminismes i LGTBI. Funcions: coordinació de la implementació de les accions dutes a terme des de l'Ajuntament de Barcelona i per part de les entitats que hi col·laboren, elaboració dels informes de seguiment i d'avaluació de l'EFPP, convocatòries dels grups de treball i coordinació de les **sessions tècniques** amb els diferents departaments implicats.

3. Model d'implementació

34

Es va voler que el disseny de l'EFPP a la ciutat de Barcelona estigués guiat per la recerca d'una **coproducció** de l'Estratègia. Durant sis mesos es va dur a terme un procés transversal dins de l'Ajuntament de Barcelona, així com amb diversos moviments socials, associacions, grups i entitats feministes i que lluiten contra la pobresa i la precarietat des d'una perspectiva de gènere.

Aquest mètode de treball és el que guia també la implementació. Durant el procés de definició, en diverses ocasions les participants van demanar que s'assegurés la participació de les dones no només en la posada en marxa d'aquest treball, sinó també en la implementació, el seguiment i l'avaluació. També es va posar de manifest el fet que per assolir una important reducció de la pobresa de les dones a la nostra ciutat, cal treballar braç a braç amb la comunitat per trencar l'aïllament de moltes d'elles. Aquesta fita no pot ser només assolida des de les institucions locals, cal multiplicar esforços, augmentar recursos i sobretot coordinar estratègies per obtenir els millors resultats. Des dels departaments executius s'elaborarà un butlletí bianual amb la participació i la col·laboració activa dels membres de l'EFPP.

4. Seguiment i avaluació de la EFPP

L'avaluació de l'EFPP es realitzarà també en consonància amb l'esperit de coproducció de les polítiques públiques entre Administració pública i ciutadania. Els departaments gestors de l'EFPP elaboraran un

informe de seguiment anual que haurà de ser aprovat per la Taula contra la feminització de la pobresa. Aquest informe de seguiment contemplarà indicadors i criteris dissenyats i establerts pel grup de treball de Dades i sistemes d'informació.

Més enllà de l'informe de seguiment, es farà una **avaluació intermitja** quan hagin transcorregut 4 anys des de l'inici de la implementació de l'EFPP i **avaluació pocs mesos abans de l'acabament del període determinat per a l'EFPP**. Els objectius d'aquestes avaluacions seran definits pel grup de treball de Dades i sistemes d'informació. Per tant, el model d'avaluació de l'EFPP serà mixt, amb una implicació important de qui ha liderat i gestionat l'Estratègia, però també amb una direcció externa a l'administració pública i sense vincles amb les associacions i les entitats participants de l'EFPP.

VIII. PRESSUPOST

De les 71 actuacions que s'han presentat des de l'inici de l'EFPP a la ciutat de Barcelona, 50 es començaran a implementar el 2016. Aquestes actuacions, així com el pressupost que s'hi destinarà, es poden consultar a l'Annex 1. Tenint en compte diferents particularitats que es detallaran tot seguit, **la dotació pressupostària inicial de l'EFPP per a 2016 és de 27.928.176,16 €.**

En aquest pressupost hi ha **tres tipus diferents de dotació pressupostària**: la dedicada a personal — que aquí no es comptabilitza monetàriament—, la destinada a la compra de béns i serveis i una tercera dotació que encara està pendent de determinar, fins a finals d'any. A continuació, es descriuen en detall totes tres dotacions.

En primer lloc, algunes de les actuacions de 2016 es podran dur a terme només amb **dedicació de personal** i, per tant, en el marc dels pressupostos municipals els recursos que s'hi dedicaran són els que s'ubiquen en el **Capítol I de la despesa pública municipal**. Això és bàsicament el que passa amb les actuacions que es duran a terme dins de **l'Eix 1 —«Dades i sistemes d'informació»—**, ja que són actuacions orientades al treball amb dades disponibles, per tal de millorar-ne la capacitat informativa, ja sigui segregant-les per sexe, generant un nou indicador, elaborant i revisant un informe específic, etc. En aquest cas, doncs, la dedicació de personal és plenament suficient per a la implementació de les actuacions previstes. En els altres eixos, les actuacions que es duran a terme amb aquesta dotació pressupostària són, majoritàriament, la millora en el funcionament de serveis que ja existeixen, a través, sobretot, de la incorporació de la perspectiva de gènere, el disseny de programes específics, la realització d'accions de formació, etc. En definitiva, del total de 50 actuacions previstes per a 2016, **20 es duran a terme amb dedicació de personal.**

En segon lloc, però, gran part de les actuacions de l'EFPP per a 2016, concretament 25, disposen d'una **dotació pressupostària específica** (compres de béns i serveis) que entra en el **Capítol II de la despesa pública municipal**.

Aquest és el cas de la pràctica totalitat de les actuacions de **l'Eix 2 —«Economia per a la vida»—**. Per a aquest, la dotació pressupostària és de gairebé 22 milions i mig d'euros repartits en les diferents actuacions que s'orienten a complir els objectius fixats.

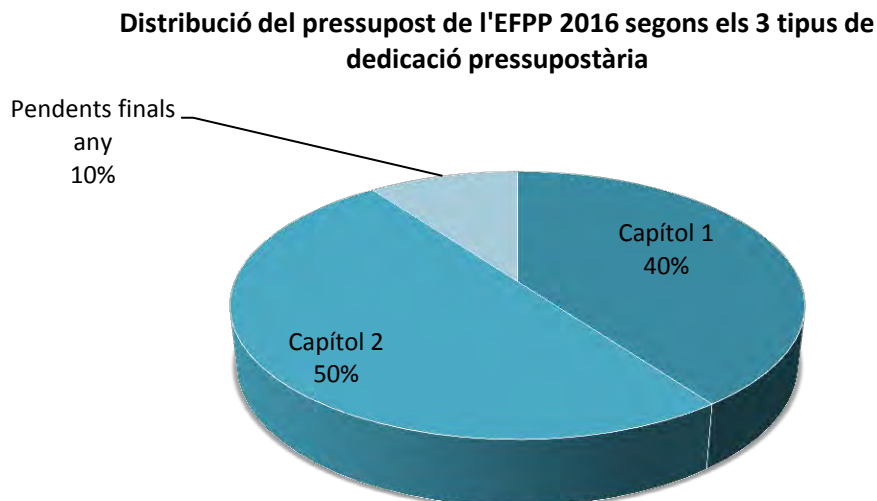
En **l'àmbit del mercat de treball** és molt significativa la inversió que es preveu per crear **serveis, programes i mecanismes de millora de l'accés i la permanència al mercat de treball** de les dones en situació o en risc de vulnerabilitat. Aquí destaquen els plans d'ocupació i els contractes bonificats, però també els nous mecanismes per a la millora de la qualificació professional.

Però és en **l'àmbit del treball domèstic i del treball de les cures i afectes** on la inversió municipal prevista és més important. Aquí cal destacar que la major part del pressupost assignat s'adreça a l'ampliació de serveis que ja existeixen i, per tant, es millora la coresponsabilitat del conjunt de la societat en aquests treballs. La dedicació pressupostària més important va a parar a l'increment, tant en l'oferta com en la quantia, de les **beques menjador** i a l'ampliació de serveis com ara el **SAD**, el servei de **teleassistència** i el **d'àpats socials**.

També tenen assignació pressupostària específica **moltes de les actuacions de l'Eix 3 —«Ciutat de Drets»—**. Són rellevants els més de 2 milions d'euros que es destinaran a garantir la disponibilitat energètica i l'accés a instal·lacions adequades per cuinar en condicions, i també l'ampliació de pressupost d'alguns serveis existents per garantir la cobertura universal de salut a totes les dones. Així mateix, també és significativa la inversió que es realitzarà en l'àmbit de condicions socials bàsiques, empoderament i participació per la dotació d'un suport econòmic d'inclusió per a les llars i les persones amb dificultat de cobrir qualsevol necessitat bàsica, tot prioritzant d'inici aquelles dones en situació d'alt risc de pobresa com ara les dones grans amb pensions no contributives, pensions per invalidesa o les dones monomarentals.

En el cas de l'Eix 3, quatre de les actuacions de **l'àmbit d'habitatge** i una de **l'àmbit de salut** són les que es troben en el tercer **tipus de dotació pressupostària**, i la **dotació exacta no es podrà determinar fins a finals d'any**. Això passa perquè es tracta d'actuacions els resultats de les quals dependran de la demanda que tinguin. Així, per exemple, si bé hi ha una dotació específica per incrementar el nombre de pisos d'emergència social, ara com ara no se sap quants d'aquests es destinaran de forma efectiva a dones en situació de violència masclista o a famílies monomarentals que ho necessitin, que és el que preveu l'actuació. El mateix passa amb l'augment dels ajuts a la rehabilitació assumint-ne el 100% i la revisió del criteri d'accés per nivell de renda en el cas de les llars monomarentals. Ara com ara s'ignora quantes dones en aquesta situació els demandaran i, per tant, quant de pressupost s'hi destinarà. Amb tot, cal tenir en compte que només 5 de les 50 actuacions previstes per a 2016 es troben en aquesta situació pressupostària.

El gràfic següent resumeix el que s'ha explicat fins aquí.

Annex 2. Persones participants

Assistents a la sessió de presentació del 19 d'octubre de 2015

Nom	Entitat
Ada Colau	Alcaldessa
Laia Ortiz	Tinenta d'Alcaldia de Drets Socials
Laura Pérez	Regidora de Cicle de Vida, Feminismes i LGTBI
Marilén Barceló	Grup Municipal C's
Júlia Barea	Grup Municipal C's
María José Ortiz	Grup Municipal PP
Carmen Martín	Grup Municipal PSC
Lorena Ventura	Barcelona Activa
Paco Ramos	Barcelona Activa
Clàudia Manyà	Comissionat d'Economia Social, Cooperativa i Solidària
Gemma Tarafa	Comissionat de Salut
José Antonio Fernández	Consell Econòmic i Social de Barcelona
Pascual Bayarri	Consell Econòmic i Social de Barcelona
Marta Cruells	Regidoria de Cicle de Vida, Feminismes i LGTBI
Bàrbara Melenchón	Departament de Feminismes i LGTBI
Sonia Ruiz	Departament de Transversalitat de Gènere
Estel Crusellas	CIRD
Georgina Monge	CIRD
Núria Menta	Departament d'Intervenció Social a l'Espai Públic
Montserrat Calvo	Direcció del Programa de Temps i Qualitat de Vida
Ramon Sanahuja	Direcció de Serveis d'Immigració i Interculturalitat
Ramon Lamiel	Institut Municipal de Persones amb Discapacitat
Ana García	Associació Dones no Estàndards

Yasmina Algar	Associació de Famílies Monomarentals de Catalunya
Mercè Amor	Associació Intercultural Diàlegs de Dona
María Palomares	Calala Fondo de Mujeres
Alba García	CCOO-Secretaria de la Dona
Raquel de Haro	CCOO-Secretaria de la Dona
Teresa Crespo	Entitats Catalanes d'Acció Social
Juana Fernández	Federació d'Associacions Gitanes de Catalunya
Ramon Noró	Fundació Arrels
Fina Rubio	Fundació Surt
Elba Mansilla	La Ciutat Invisible
María de la Fuente	Observatori IQ
Montserrat Vilà	Plataforma Unitària Contra les Violències de Gènere
Sònia Fuertes	Taula del Tercer Sector Social
Cristina Sánchez	Universitat de Girona
Sebastià Sarasa	Universitat Pompeu Fabra
Sandra Ezquerria	Universitat de Vic
Alicia Flórez	Sociòloga, investigadora independent

Assistents als grups de treball dels dies 10-11 de novembre i 14-15 de desembre de 2015

Nom	Entitat
Paloma Giménez	Grup Municipal C's
David Labrador	Grup Municipal C's
Montse Cantín	Grup Municipal CiU
Esther Padró	Grup Municipal CiU
Maria Rovira	Grup Municipal CUP
Carme Martín	Grup Municipal PSC
Lucía Artazcoz	Agència de Salut Pública de Barcelona
Davide Malmusi	Agència de Salut Pública de Barcelona
Lorena Ventura	Barcelona Activa
Esther Ródenas	BCN Gestió Urbanística
Clàudia Manyà	Comissionat d'Economia Social, Cooperativa i Solidària
Jordi Via	Comissionat d'Economia Social, Cooperativa i Solidària
José Antonio Fernández	Consell Econòmic i Social de Barcelona
Pascual Bayarri	Consell Econòmic i Social de Barcelona
Bàrbara Melenchón	Departament de Feminismes i LGTBI
Mercè Fernández	Departament de Feminismes i LGTBI
Olga Arisó	Departament de Feminismes i LGTBI
Ramon Sanahuja	Direcció de Serveis d'Immigració i Interculturalitat
Marina Sánchez	Direcció de Serveis d'Immigració i Interculturalitat
Montserrat Calvo	Direcció del Programa de Temps i Qualitat de Vida
Montse Potrony	Institut Municipal d'Educació
María José García	Institut Municipal de Persones amb Discapacitat
Eladi Torres	Institut Municipal de Serveis Socials
Marta Cruells	Regidoria de Cicle de Vida, Feminismes i LGTBI
Mercè Amor	Associació Intercultural Diàlegs de Dona

Yasmina Algar	Associació de Famílies Monomarentals de Catalunya
Mireia Bofill	Ca la Dona
Mercè Otero	Ca la Dona
María Palomares	Calala Fondo de Mujeres
Leticia Cruz	Casa Iberoamericana de Barcelona
Júlia de Miguel	Creu Roja Barcelona
Gemma Rocés	Creu Roja Barcelona
Marta Castellano	Creu Roja Barcelona
Raquel de Haro	CCOO-Secretaria de la Dona
Alba García	CCOO-Secretaria de la Dona
Gemma Altell	Dones Directives i Professionals de l'Acció Social
Teresa Crespo	Entitats Catalanes d'Acció Social
Olga Guday	FIDEM
Alexandra González	Fundació Formació i Treball
Marina Arnau	Fundació Formació i Treball
Yolanda Burgueño	Fundació Privada Trinijove
Ignasi Parody	Fundació Privada Trinijove
Rafaela Reyes	Fundació Privada Trinijove
Fina Rubio	Fundació Surt
Elba Mansilla	La Ciutat Invisible
Paola Contreras	Mujeres Pa'lante
Norma Véliz	Mujeres Pa'lante
Marta Vera	Mujeres Pa'lante
Marcela Mezzatesta	Mujeres Pa'lante
Clara Romero	Mujeres Pa'lante
María de la Fuente	Observatori IQ
Montserrat Vila	Plataforma Unitària Contra les Violències de Gènere
Esther Juan	Sindillar
Sònia Fuertes	Taula del Tercer Sector Social
Cristina Carrasco	Universitat de Barcelona

Cristina Sánchez	Universitat de Girona
Sebastià Sarasa	Universitat Pompeu Fabra
Sandra Ezquerro	Universitat de Vic
Marta Mas	Xarxa de Dones de 50 i Més
Carme Catalán	Xarxa de Dones per la Salut
Alicia Flórez	Sociòloga, investigadora independent
Sonia Ruiz	Departament de Transversalitat de Gènere
Estel Crusellas	CIRD
Georgina Monge	CIRD
Ramon Solé	CIRD
Blai Martí	CIRD
Verònica Santoro	CIRD
Laura de Caralt	CIRD

Assistents a la sessió intergrup al del 17 de gener de 2016

Nom	Entitat
Júlia Barea	Grup Municipal C's
Maria Rovira	Grup Municipal CUP
Carmen Martín	Grup Municipal PSC
Clàudia Manyà	Comissionat d'Economia Social, Cooperativa i Solidària
José Antonio Fernández	Consell Econòmic i Social de Barcelona
Pascual Bayarri	Consell Econòmic i Social de Barcelona
Bàrbara Melenchón	Departament de Feminismes i LGTBI
Mercè Fernández	Departament de Feminismes i LGTBI
Joana Chinchilla	Direcció del Programa de Temps i Qualitat de Vida
Montse Potrony	Institut Municipal d'Educació
Marta Escardivol	Institut Municipal d'Educació
María José García	Institut Municipal de Persones amb Discapacitat
Mercè Amor	Associació Intercultural Diàlegs de Dona
Mireia Bofill	Ca la Dona
María Palomares	Calala Fondo de Mujeres
Gemma Altell	Dones Directives i Professionals de l'Acció Social
Teresa Crespo	Entitats Catalanes d'Acció Social
Fina Rubio	Fundació Surt
Carol Mallo	Fundació Utopia
Elba Mansilla	La Ciutat Invisible
Paola Contreras	Mujeres Pa'lante
Motserrat Vilà	Plataforma Unitària Contra les Violències de Gènere
Sònia Fuertes	Taula del Tercer Sector Social
Cristina Carrasco	Universitat de Barcelona
Sandra Ezquerria	Universitat de Vic

Marta Mas	Xarxa de Dones de 50 i Més
Carme Catalán	Xarxa de Dones per la Salut
Sonia Ruiz	Departament de Transversalitat de Gènere
Estel Crusellas	CIRD
Georgina Monge	CIRD
Ramon Solé	CIRD
Blai Martí	CIRD
Verònica Santoro	CIRD
Laura de Caralt	CIRD
Marta Cruells	Regidoria de Cicle de Vida, Feminismes i LGTBI

Assistents al grup de treball del 17 de març de 2016

Nom	Entitat
Maria Rovira	Grup Municipal CUP
Lucía Artazcoz	Agència de Salut Pública de Barcelona
Davide Malmusi	Agència de Salut Pública de Barcelona
Carme Turull	Barcelona Activa
Berta Andrés	Centre de Serveis Socials del Guinardó
Clàudia Manyà	Comissionat d'Economia Social, Cooperativa i Solidària
José Antonio Fernández	Consell Econòmic i Social de Barcelona
Yasmina Algar	Associació de Famílies Monomarentals de Catalunya
Raquel de Haro	CCOO-Secretaria de la Dona
Gemma Rocés	Creu Roja Barcelona
Teresa Crespo	Entitats Catalanes d'Acció Social
Rafaela Reyes	Fundació Privada Trinijove
Marta Mas	Xarxa de Dones de 50 i Més
Carme Catalán	Xarxa de Dones per la Salut
Sonia Ruiz	Departament de Transversalitat de Gènere
Estel Crusellas	CIRD
Blai Martí	CIRD
Verònica Santoro	CIRD
Laura de Caralt	CIRD

Panel d'expertes per al contrast de l'EFPP

El primer esborrany de l'EFPP es va enviar a les següents persones expertes per tal de rebre aportacions, suggeriments i propostes de millora i, amb data de 13 d'abril, es va realitzar una sessió de contrast.

Nom	Entitat
Clàudia Manyà	Comissionat d'Economia Social, Cooperativa i Solidària (participa a la sessió del 13 d'abril)
Maria de la Fuente	Observatori IQ
Alicia Flórez	Experta
Cristina Carrasco	Universitat de Barcelona (participa a la sessió del 13 d'abril)
Elba Mansilla	La Ciutat Invisible (participa a la sessió del 13 d'abril)
Sandra Ezquerria	Universitat de Vic (participa a la sessió del 13 d'abril)
Vanessa Valiño	Regidoria d'Habitatge
Sònia Parella	Universitat Autònoma de Barcelona
Sara Moreno	Universitat Autònoma de Barcelona